

Fosterforeldrenes rettsstilling ved avgjørelser knyttet til fosterbarnets liv

Kandidatnummer: 528

Leveringsfrist: 25.april 2013

Antall ord: 16822

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Oppgavens tema	1
1.2	Avgrensning	2
1.3	Rettskilder	3
1.3.1	Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen	3
1.3.2	FNs barnekonvensjon.....	4
1.3.3	Norsk lovgivning	4
1.3.4	Forarbeider	5
1.3.5	Norsk rettspraksis	5
1.3.6	Norsk forvaltningspraksis	6
1.4	”Barnets beste”	6
1.5	Andre viktige barnvernrettslige prinsipper	8
1.6	”Omsorgsovertakelse”	10
1.7	Viktige endringer i fremmarsj - NOU 2012:5 og Prop. 106 L (2012-2013).....	12
2	HVEM ER FOSTERFORELDRENE?	15
2.1	Definisjon av fosterhjem.....	15
2.2	De ulike fosterhjemmene	17
2.3	”Fosterhjemsavtalen”	18
3	BESTEMMELSESRETTEEN I FOSTERBARNETS LIV	20
3.1	Innledning	20
3.2	Daglig omsorg	20
3.3	Beslutninger som faller utenfor den daglige omsorg.....	22
3.4	Beslutninger i det begrensede foreldreansvaret.....	24
3.4.1	Begrensninger fra utgangspunktet	24

4	FOSTERFORELDRES PARTSSTATUS VED TVANGSVEDTAK	28
4.1	Generelt utgangspunkt	28
4.1.1	Generell søksmålsadgang	30
4.2	Partstatus ved vedtak om tilbakeføring til biologiske foreldre	32
4.3	Partsstatus ved vedtak om flytting fra fosterhjemmet	35
4.4	Partsstatus ved sak om samværet mellom barnet og biologiske foreldre	38
4.5	Fosterforeldres rett til samvær med tidligere fosterbarn.....	40
4.6	Partsstatus i tvangsvedtak om adopsjon etter barnevernloven § 4-20	45
5	KAN EN UTVIDET RETTSTILLING FOR FOSTERFORELDRENE BIDRA TIL "BARNETS BESTE"?	48
5.1	Innledning	48
5.2	Til det beste for barnet med en utvidelse av fosterforeldrenes bestemmelsesrett? ...	49
5.3	Til det beste for barnet med en generell rett til partstatus for fosterforeldrene?	52
5.4	Sammenlikning med foreldres rettigheter ved samlivsbrudd.....	53
5.5	Tydeliggjøring i loven – en mulig løsning?	55
6	LITTERATURLISTE	60

1 Innledning

1.1 Oppgavens tema

Temaet for denne oppgaven er fosterforeldres rettstilling ved avgjørelser angående fosterbarnets liv, og i hvilken grad fosterforeldrene har mulighet til å påvirke til hva de mener er fosterbarnets beste i tvangsvedtak fra barnevernets side. Nærmere bestemt om de har partstatus ved ulike tvangsvedtak etter barnevernloven av 1992, og hvilken bestemmelsesrett de har når det kommer til avgjørelser i fosterbarnets liv.

I 2011 hadde Norge 52 100 barn og unge som fikk hjelp av barnevernet. 14 200 av disse hadde ikke vært i kontakt med barnevernet før 2011. 13 200 av barna som var under barnevernet var plassert utenfor familien.¹

Det er altså mange barn i Norge som på en eller annen måte er i kontakt med barnevernet årlig. Barnevernsakene kan variere mye, fra tunge omsorgsovertakelser til undersøkelser og hjelpetiltak. I mange tilfeller er det foreldrene selv som kontakter barnevernet², eller de plasserer selv barnet sitt utenfor hjemmet, og det er i unntakstilfeller at det er snakk om tvangsvedtak.³ Når barn blir plassert utenfor hjemmet, enten av fylkesnemnda eller av de biologiske foreldrene selv, blir mange av barna blir plassert hos fosterforeldre. I 2011 var så mange som 7 av 10 plasseringer, som ble gjort av barnevernet, plassering i fosterhjem⁴.

Fosterhjemmene har stor betydning i barnevernets system, og for de barna som blir plassert utenfor hjemmet. Fosterforeldre skal ta vare på barnet i hverdagen, og barnet skal bo hos dem. Vanligvis er det biologiske foreldrene som oppdrar barnet, ønsker det beste for barnet

¹ Tall fra SSB

² Prop. 106 L (2012-2013) side.26, pkt 3.1.1

³ Knut Lindboe, Barnevernrett 6.utgave, s.28

⁴ Tall fra SSB

sitt og taler barnets sak, men det blir vanskelig når barnet ikke lenger skal bo hjemme. Hvem skal nå tale for barnet? Hvem skal ta viktigere avgjørelse i barnets liv som; hvilken skole det skal gå på, om det skal gå i barnehage, hvilken religion det skal tilhøre, avgjørelser rundt medisinske spørsmål og andre liknende viktigere avgjørelser. Skal de som sitter med foreldreansvaret ta disse avgjørelser når omsorgen er overtatt? Skal barneverntjenesten avgjøre disse spørsmålene? Skal fosterforeldrene ta slike avgjørelser for fosterbarna? Hva er til det beste for barnet, og hva vil i de fleste tilfeller føre til det beste for fosterbarnet? En annen viktig problemstilling er om fosterforeldrene skal kunne påvirke og tale for barnet ved tvangsvedtak i fylkesnemnda. Dette er altså viktige spørsmål som dukker opp ved fosterhjemsplassering som jeg vil ta for meg i denne oppgaven.

1.2 Avgrensning

Fosterforeldrenes rettstilling er et bredt tema med mange sider. Det er som nevnt de rettslige sidene ved bestemmelsesretten ovenfor barnet, og om fosterforeldrene har partstatus ved ulike tvangsvedtak etter barnevernloven denne oppgaven har som tema.

Det er også en viktig arbeidsrettslig side ved fosterforeldrenes rettstilling. Fosterforeldrene er ansatt av stat eller kommune som fosterforeldre. Denne siden av fosterforeldrenes rettstilling vil ikke være en del av denne oppgaven.

En fosterhjemsplassering har mange ulike stadier som det ikke er plass til i denne oppgaven. Jeg vil her konsentrere meg om vedtak og situasjoner som kan oppstå etter etablering av fosterhjemsplasseringen. Således vil rettighetene ved godkjenning og etablering av fosterhjem falle utenfor oppgavens tema.

De tvangsvedtak etter barnevernloven jeg her vil konsentrere meg om er vedtak om tilbakeføring til biologiske foreldre etter barnevernloven § 4-21, vedtak om flytting av barnet fra fosterhjemmet etter barnevernloven § 4-17, vedtak som omhandler samvær med biologiske foreldre etter barnevernloven § 4-19, vedtak om fratakelse av foreldreansvaret og adopsjon etter barnevernloven § 4-20, og også spørsmålet om fosterforeldre kan ha rett til samvær

med tidligere fosterbarn når fosterhjemmet har opphørt. I denne oppgaven vil jeg også ta utgangspunkt i at barnet er under barnevernets omsorg som følge av omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12.

1.3 Rettskilder

1.3.1 Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon er inkorporert i menneskerettsloven av 1999, noe som gjør den til norsk rett. Av menneskerettsloven § 3 går det frem at en rettsregel etter EMK skal gå foran en annen norsk rettsregel ved motstrid mellom disse. Etter presumsjonsprinsippet skal, ved uklarhet i hvilken tolkning av en norsk rettregel som skal legges til grunn etter en norsk bestemmelse, det tolkningsalternativ som harmonerer best med EMK legges til grunn, jf. Rt.1994 s.610.

I denne sammenheng er EMK art. 8 om retten til familieliv en viktig bestemmelse. Den gir vern mot inngrep i familielivet både for de biologiske foreldrene og for fosterforeldrene. EMK art. 8 nr 1 gir et vern mot inngrep fra det offentlige i det etablerte familielivet, men den gir ikke noe absolutt vern. Dersom vilkårene i EMK art.8 nr 2 er oppfylt vil inngrepet kunne være tillatt etter EMK.⁵ Vilkårene er at inngrepet må ha hjemmel i lov, og være nødvendig i et demokratisk samfunn. Vilkåret om hjemmel i lov gir uttrykk for legalitetsprinsippet, og hensynet til forutberegnelighet er viktig her. Inngrep skal ikke kunne ramme borgerne uten at de var klar over muligheten for at inngrep kan gjennomføres.⁶ Dette skaper igjen et krav om klarhet i loven og tilgjengelighet til hvor hjemmelen kan stå.⁷ Dette vil jeg ikke gå videre inn på her da det er klart at de tvangsvedtakene jeg har for øyet i denne oppgaven har hjemmel som faller inn under unntaket i EMK art.8 nr 2.

⁵ NOU 2004:6 pkt 4.3.5

⁶ Jørgen Aall, Rettsstat og Menneskerettigheter 2.utgave, s.96

⁷ Jørgen Aall, Rettsstat og Menneskerettigheter 2.utgave, s.103

Etter EMDs praksis vil omsorgsovertakelse kunne være et gyldig inngrep, og formål som vil være nødvendig i et demokratisk samfunn vil være ”for å beskytte (barnets) helse [...] eller for å beskytte andres (barnets) rettigheter og friheter”⁸. Ofte kan tvistetemaet når det gjelder omsorgsovertakelse og nektelse av samvær for EMD være gjennomføringen av inngrepet, og ikke selve inngrepet. I dommen Adele-Johansen mot Norge var det nettopp gjennomføringen av tvangsinngrepet som var krenkelsen.

1.3.2 FNs barnekonvensjon

FNs konvensjon om barns rettigheter av 1989 er et viktig rettighetsinstrument for barn i alle land som har underskrevet og ratifisert konvensjonen, noe Norge også har gjort. Barnekonvensjonen er som EMK inkorporert i menneskerettsloven, jf. menneskerettsloven § 2 nr 4. Barnekonvensjonen går derav foran norsk rett om det skulle være noen motstrid mellom disse to, jf. menneskerettsloven § 3. Norge har også gjennomført mye av konvensjonen, dens rettigheter og prinsipper gjennom norsk lovgivning, og motstrid vil derfor kunne oppstå dersom konvensjonen gir bedre rettigheter til barna enn det norsk lovgivning gjør. Barnekonvensjonen er like viktig for den videre utvikling av barns rettigheter, som den er med de rettigheter som allerede følger av den.

1.3.3 Norsk lovgivning

Viktige norske lover for denne oppgaven er lov 17. juli 1992 nr.100 om barneverntjenester, lov 10. feb 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker, lov 8. april 1981 nr.7 om barn og foreldre og lov 17. juni 2005 nr.90 om mekling og rettergang i sivile tvister. Flere brukte lover kommer frem fortløpende i oppgaven.

⁸ Knut Lindboe, Barnevernrett 6.utgave, s.50

1.3.4 Forarbeider

Viktige forarbeider i denne sammenhengen er forarbeidene til barnevernloven, spesielt Innst.O. nr. 80 (1991-1992). Knut Lindboe fremhever i ”Barnevernrett” på side 26 at denne innstillingen er særlig viktig fordi komiteen her bidro mye til å endre loven til slik den ble vedtatt i 1992. Ot.prp. nr 44 (1991-1992) er også viktig som proposisjonen til den nye barnevernloven i 1992.

Andre forarbeider jeg vil fremheve er den nye NOU 2012: 5 som utreder det biologiske prinsipp, og den etterfølgende Prop. 106 L (2012-2013) som er ny og derfor ikke har blitt behandlet i Stortinget på skrivende tidspunkt. Men i disse kan man finne føringer om nye endringer. Utredningen gir viktige synspunkter og føringer om hvordan det biologiske prinsipp står i norsk rett nå, og hvilken betydning det burde ha i norsk rett. I tillegg viser disse hvor viktig hensynet til ”barnets beste” er på alle områder som omhandler barn, og hvor viktig barnets egen medvirkning bør være.

1.3.5 Norsk rettspraksis

Høyesterett har tatt stilling til noen av problemstillingene jeg tar opp i denne oppgaven. Likevel finnes det ikke så mye rettspraksis om disse temaene. Sparsomligheten på rettspraksis på dette temaet kan skyldes at det er snakk om områder som har blitt avklart enten i loven, eller gjennom andre rettskilder, spesielt i forvaltningspraksis, ettersom dette er på forvaltningsrettens område. Knut Lindboe sier i ”Barnevern” 6.utgave⁹ at det var stille med overprøvinger frem til 1982 hvor den første barnevernssaken ble avgjort av Høyesterett. I 2011 hadde Høyesterett avsagt 59 dommer om barneverntiltak.

⁹ Knut Lindboe ”Barnevernrett” 6.utgave 2012 s.27

1.3.6 Norsk forvaltningspraksis

Fylkesnemnda er her det viktigste organet, og det organet som behandler tvangsvedtak om omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12, vedtak om tilbakeføring av omsorgen etter barnevernloven § 4-21, vedtak om flytting etter barnevernloven § 4-17, vedtak om samvær etter 4-19 og vedtak om å frata foreldreansvaret og adopsjon etter barnevernloven § 4-20 i første instans. Det foreligger altså mye nemndpraksis, og det vil være viktig rettskilde der hvor spørsmålene ikke er løst i lov, forarbeider eller hos domstolene. Dessuten, slik som med andre rettskilder kan forvaltningspraksisen være med på å belyse hva som omfattes av en lovbestemmelse eller ikke, altså hvordan lovteksten skal forstås eller hvilket tolkningsresultat som vil være det riktige.

1.4 "Barnets beste"

FNs barnekonvensjon har oppstilt hensynet til barnets beste i art. 3, og prinsippet er i tillegg nedfelt i barnevernloven § 4-1, som etter sin ordlyd fastsetter at dette prinsippet er overordnet ved alle vurderinger etter barnevernloven.

Barnevernloven § 4-1 sier at det skal legges "avgjørende vekt på å finne tiltak som er til det beste for barnet". Men viktig er at hensynet til barnets beste aldri kan være hjemmel for et inngrep, eller begrunnet et inngrep. Vedtak må ha hjemmel i en bestemmelse hvor vilkårene for inngrep er oppfylt, så kommer barnets beste inn i den skjønnsmessige vurderingen av om dette tiltaket faktisk er det beste for barnet i dette tilfellet selv om vilkårene er oppfylt.¹⁰

Ordlyden i Barnekonvensjonen art. 3 nr.1 er "ved alle handlinger". NOU 2000:12 punkt 5.6 viser at dette omfatter alle handlinger som det offentlige foretar seg, og også private organisasjoner og foreninger. Men det er slik at handlinger som foreldre og foresatte foretar ikke faller inn under BK art. 3. Hensynet til barnets beste gjelder uansett om det er snakk om et enkeltvedtak som har direkte betydning for et enkelt barn, eller om det er snakk om

¹⁰ Kari Ofstad og Randi Skar, Barnevernloven med kommentarer 4.utgave, s.54

budsjetteringer som vil påvirke en gruppe barn. Det trenger altså ikke være at det er snakk om et konkret barn eller en konkret gruppe barn, det er snakk om alle barn i statens jurisdiksjon, dersom det vil være en ”handling som berører” noen barn på en eller annen måte, enten direkte eller indirekte.

”Barnets beste” er et dynamisk begrep som forandrer seg med tiden og samfunnsutviklingen. Det betyr at det som er det beste for et barn i en bestemt situasjon i dag, ville kanskje ikke vært det beste for barnet dersom akkurat denne situasjonen hadde funnet sted tjue år senere. Her kan det også minnes om forskning og erfaring på barns utvikling, barns oppfatninger av situasjoner, og andre sider ved barnet man stadig lærer om som burde tillegges vekt når man skal vurdere hva som er til det beste for barnet.

I utredningen ”Bedre beskyttelse av barns rettigheter” NOU 2012:5 utdyper utvalget hva som ligger i ”barnets beste”, og hvilke tolkningsproblemer prinsippet kan føre med seg¹¹. De legger i utredningen vekt på at barnets beste må vurderes med utgangspunkt i

”verdimessige forhold med menneskeverd og integritet og grunnleggende rettigheter som retten til liv og utvikling, retten til omsorg, helse og velferd og retten til inkludering og deltagelse.”

Dette viser at de andre rettighetene barn har etter både FNs barnekonvensjon, norsk lovgivning som barneloven, opplæringsloven, pasientrettighetsloven og barnevernloven er viktige og kan gi veiledning når innholdet i barnets beste skal kartlegges.

Akkurat hva som ligger i det dynamiske begrepet ”barnets beste” er vanskelig å konkretisere. Bare i Norge finnes det så mange forskjellige barn, med ulik bakgrunn, ulike behov og ulike ønsker og forutsetninger, og enda større ulikheter oppstår om man snakker om barn i hele verden.¹² Akkurat som voksne skal også barn behandles som enkeltindivider. Det som er til det beste for et barn, eller for en ”gruppe av barn” vil kanskje ikke være til det beste

¹¹ NOU 2012:5 s.31-32

¹² NOU 2000:12 s.70-71

for et annet barn eller en annen ”gruppe av barn”. Viktige vurderingsmomenter er barnets egne forutsetninger, barnets tilstand, barnets fysiske og psykiske helse, barnets utviklingsmuligheter og fremtidsmuligheter.¹³ Viktig her er også uttalelsen i NOU 2000:12¹⁴ om at barnets interesser og behov må gå foran ved konflikt med foreldrenes interesser.

”Barnets beste” er altså både et viktig overordnet prinsipp ved skjønnsmessige vurderinger som berører barn, og en viktig rettighet som barn innehar. Alle barn har rett til at det skal legges vekt på deres beste i alle avgjørelser som berører dem.

1.5 Andre viktige barnvernrettslige prinsipper

På barnevernrettens område er det fire overordnede prinsipper som alltid skal vurderes og vektlegges ved skjønnsmessige vurderinger etter barnevernloven. Disse prinsippene er; hensynet til barnets beste, det biologiske prinsipp, minste inngrep prinsipp og legalitetsprinsippet.

Legalitetsprinsippet er viktig på alle rettsområder hvor det er snakk om offentlig inngrep i den private rettsfære, og altså også et viktig prinsipp i barnevernssaker, spesielt i de tilfeller hvor det fattes tvangsvedtak. I legalitetsprinsippet ligger at alle slike inngrep i den private rettsfære krever hjemmel i lov, enten direkte i en lovbestemmelse, eller for eksempel i en forskrift som har hjemmel i lov. Et viktig hensyn som skal ivaretas ved legalitetsprinsippet er forutberegnelighet. Borgerne skal kunne forutberegne sin rettstilling best mulig. Det vil være snakk om inngrep i borgernes private rettsfære, og for å skape tillit og god rettsikkerhet i rettsystemet er informasjon til borgerne og at deres rettstilling i ulike situasjoner kan forutberegnes av dem selv viktig. Hensynet til forutberegnelighet gjør det derfor viktig at rettsreglene er så konkrete og ryddige som mulig. Den gjennomsnittlige norske borger uten

¹³ NOU 2012:5 s.32

¹⁴ NOU 2000:12 s.71

juridisk faglig kompetanse skal, i størst mulig grad, selv kunne lese seg frem til hvilke rettigheter man har i et gitt tilfelle.

Det biologiske prinsipp går ut på at den biologiske tilknytningen mellom barn og foreldre alltid har stor betydning i barnevernssaker. Det har en egenverdi for barnet å få vokse opp hos sine foreldre og det sees generelt som til barnets beste å få vokse opp hos sine foreldre.¹⁵ I dette ligger altså at det skal veldig mye til før barn kan flyttes fra sine biologiske foreldre, eller at barn ikke skal ha kontakt med sine foreldre.

Det biologiske prinsipp stammer fra lang tid tilbake. Det har alltid blitt sett på som familiens ansvar å ta vare på hverandre, og foreldrenes ansvar å oppfostre sine barn.¹⁶ Hovedregelen er at biologiske foreldre skal ha omsorgen for sine barn, oppdra dem og forsørge dem, jf. barneloven §§ 35 og 34, og det er unntaket at noen andre skal overta foreldrerollen for barnet. Også EMK art.8 nr.1 bygger på at det bare er ved visse unntak at andre skal gjøre inngrep i familielivet og overta foreldrenes rolle ovenfor barnet. Barnevernloven § 4-1 gir også i noen grad uttrykk for det biologiske prinsipp, og det skal legges vekt på ”stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen”.

Det er altså bare i særlige tilfeller at andre enn de biologiske foreldrene skal overta denne rollen, og hvordan dette skal vurderes kan være vanskelig. Vurderingstemaet skal etter NOU 2000:12 være vektlegging av den traume det er for barnet å ha blitt adskilt fra sine foreldre i forhold til ”belastningene barnet utsettes for i form av omsorgssvikt og overgrep”¹⁷. Videre i NOU 2000:12 avsnitt 5.6 ”Barnets beste” går det frem at

”Prinsippet om barnets beste tilsier at der barnets behov for omsorg og beskyttelse i praksis ikke er forenlig med foreldrenes interesser, der må barnets interesser og behov gå foran.”

¹⁵ NOU 2000:12 s.69-70

¹⁶ NOU 2000:12 s.69-70

¹⁷ NOU 2000:12 s.69-70

Knut Lindboe sier i ”Barnevernrett”¹⁸ at foreldrene likevel ikke har ”noen vernet egeninteresse på bekostning av barnet” og viser til rettspraksis og forarbeider. Det vil altså si at der hensynet til barnets beste taler for at barnet ikke burde ha kontakt med sine foreldre, må det biologiske prinsipp vike.

Minste inngreps prinsipp går ut på at når det er nødvendig med tiltak, tvang eller annen inngripen fra offentlig myndighet, skal det først alltid forsøkes å anvende det mildeste inngrepet som kan fungere for å løse den konkrete situasjonen. Bare når dette er ”åpenbart nytteløst” kan sterkere inngrep foretas.¹⁹

1.6 ”Omsorgsovertakelse”

Rettslig grunnlag for omsorgsovertakelse er barnevernloven § 4-12. Bestemmelsens første ledd oppstiller fire alternative vilkår for bestemmelsesretten. I tillegg er det et vilkår i andre ledd at omsorgsovertakelsen må være ”nødvendig”. Her kan også nevnes statens forpliktelse etter BK art. 9 til ikke å skille barn og foreldre mot deres vilje med mindre visse vilkår er oppfylt.

Etter første ledd litra a er vilkåret at det må være ”alvorlige mangler” ved omsorgen som et barn får, enten det gjelder praktisk omsorg eller ”personlige kontakt og trygghet” barnet trenger. Etter en naturlig språklig forståelse vil ”alvorlige mangler” tilsi at det ikke er nok med tvilsomme mangler, og noe mangler i forhold til andre barn som har det veldig godt. Forarbeidene²⁰ sier at vilkåret ikke vil omfatte ”et hvert avvik” ved omsorgen, og dette tilsier dermed at vurderingen skal være streng.

¹⁸ Knut Lindboe, Barnevernrett 6.utgave, s.47

¹⁹ Knut Lindboe, Barnevernrett 6.utgave, s.23-24

²⁰ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.110

Når det gjelder praktisk omsorg sier Knut Lindboe i ”Barnevernrett” på side 85 at dersom dette skyldes dårlig økonomi kan omsorgsovertakelse ikke treffes, dette følger av nødvendighetsvilkåret i andre ledd, ettersom andre nødvendige tiltak som økonomisk støtte kan hjelpe i slike tilfeller, han viser til Innst.O.nr.80 (1991-1992) s. 156, og en herredsrettsdom.

Første ledd litra b omfatter tilfeller når barnet har spesielle fysiske eller psykiske behov som foreldrene ikke sørger for å få dekket. Etter en naturlig språklig forståelse skal ikke foreldrene selv ”behandle” barnet, men hvert fall sørge for at barnet får den hjelp det trenger fra for eksempel sykehus eller andre med spesialkompetanse barnet trenger.

Første ledd litra c gjelder tilfeller hvor et barn blir utsatt for vold, mishandling eller andre ”alvorlige overgrep i hjemmet”. Ordlyden ”i hjemmet” tilsier at det ikke trenger å være foreldrene som utfører overgrepet, men at det er tilstrekkelig at det skjer i hjemmet. Etter forarbeidene²¹ tyder det på at dette alternative bare gjelder fysisk mishandling, og om det skulle være psykisk mishandling av et barn kan det falle inn under alternativ a. Det presiseres videre i forarbeidene²² at all bruk av makt ikke vil være dekket av dette alternativet, for eksempel holding eller annen bruk av makt for å avverge en situasjon kan tillates.

Første ledd litra d gir etter ordlyden anvisning på at omsorgsovertakelse kan vedtas dersom det er ”overveiende sannsynlig” at noe i fremtiden vil være til skade for barnet. Her må det altså foretas en streng fremtidsvurdering. Etter de andre alternative vilkårene er det den konkrete aktuelle situasjon som skal vurderes, her er det altså forhold som tilsier en risiko eller fare for. Typiske tilfeller vil her kunne være hvor foreldrene er rusmisbrukere, eller har alvorlige sinnslidelser.²³

Altså er det en meget høy terskel for å vedta omsorgsovertakelse, og selv om er av vilkårene er oppfylt etter første ledd er ikke det tilstrekkelig, det må også være ”nødvendig” med

²¹ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.110-111

²² Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.111

²³ Kari Ofstad og Randi Skar, Barnevernloven med kommentarer, s.115

omsorgsovertakelse etter andre ledd. Dette samsvarer godt med lovens utgangspunkt om at barna skal vokse opp hos sine foreldre, og at det bare unntaksvis kan foretas omsorgsovertakelse mot foreldrenes vilje.

1.7 Viktige endringer i fremmarsj - NOU 2012:5 og Prop. 106 L (2012-2013)

I NOU 2012:5 ”Bedre beskyttelse av barns utvikling” utreder utvalget det biologiske prinsipp opp mot hensynet til barnets beste. Jeg vil trekke frem flere ting som er interessante i sammenheng med spørsmålet om en utvidet rettstilling for fosterforeldre i forskjellige situasjoner. Utvalget sier at de legger til grunn at det biologiske prinsipp er et viktig prinsipp sammen med flere andre prinsipper, men så sier de:

”Utvalget støtter føringen om at prinsippet om barnets beste er overordnet. Å besvare hvilken vekt det biologiske prinsipp skal ha i barneverntjenestens vurderinger i fremtiden vil avhenge av flere faktorer slik som samfunnsutviklingen og lovutviklingen særlig i barneloven”²⁴

Utvalget legger stor vekt på fremveksten av barns rettigheter, og barns rettsikkerhet, og hovedinntrykket er at det biologiske prinsipp i noen tilfeller kan være motstridende med barnas interesser og rettsikkerhet. Altså, det biologiske prinsipp er fortsatt viktig og skal fortsatt vurderes, men det skal kanskje ikke stå så sterkt som det tidligere har gjort.

I avsnitt om ”Barnevernloven som rettighetslov”²⁵ sier utvalget at det er viktig med barnas interesser og at disse ikke alltid er sammenfallende med foreldrene sine interesser, og barna også har et

”krav om beskyttelse mot sine egne foreldre som en del av barnets rettssikkert.”

²⁴ NOU 2012:5 s.15

²⁵ NOU 2012:5 s.150

Utvalget fremhever også den utviklingen som har skjedd over tid når barn stadig har fått flere rettigheter, spesielt med FNs barnekonvensjon i spissen.²⁶ Barn har nå også fått rettigheter ovenfor sine foreldre, og det er viktig. Det er ikke lenger slik at barn i alle tilfeller bare skal adlyde sine foreldre og ikke ha noen rett til å få ytre sin egen mening og si fra om foreldrene gjør noe galt mot dem, selv om foreldrene fortsatt har som oppgave å oppdra sine barn. Barna skal ikke lenger måtte tåle det som er nedverdiggende, utviklingshemmende og til og med skadelig oppdragelse og handlinger fra sine foreldre. Utvalget sier:

”Barnekonvensjonens syn på barn er preget av kunnskapen om den grunnleggende betydningen erfaringene barnet får i barndommen har for barnets utvikling og funksjonsnivå senere i livet.”²⁷

I NOU 2012:5 settes altså lys på hvor viktig barnas rettigheter har blitt i forhold til hvordan de var før og at barnets beste skal tillegges mye vekt. Før skulle foreldrene skulle ha det overordnede ansvaret og kunne bestemme alt hva barna skulle mene, gjøre og hvordan de skulle ha det. For lang tid tilbake var det ikke ulovlig å slå, straffe og gjøre ting mot barna i oppdragelsesøyemed som vi i dag ser på som krenkende og ulovlig oppførsel mot barn.

Utvalget sier i NOU 2012:5 avsnitt 14.5 ”Refleksjoner over det biologiske prinsippets status og betydning i et samfunn i endring”:

”Moderne relasjonsteori og tilknytningsforskning tilsier at det ikke finnes grunnlag for å gi den ene typen relasjon (barn-biologisk foreldre) større vekt enn den andre (barn-adoptivforeldre). Barnet knytter seg følelsesmessig og på andre måter til de voksne det lever sammen med og har hyppig interaksjon med – enten de voksne er av den ene eller andre av de to variantene.”

For barnet er det viktig hvem det har nær tilknytning til, ikke hvem som er de biologiske foreldrene. Dette viser altså at det biologiske prinsipp kanskje ikke alltid skal veie så tungt dersom barnets beste tilsier en annen løsning for barnet, for eksempel hvis barnet over tiden

²⁶ NOU 2012:5 s.149

²⁷ NOU 2012:5 s.149

i fosterhjemmet har skapt en sterkere tilknytning til sine fosterforeldre enn sine biologiske foreldre.

Den etterfølgende proposisjonen til denne utredningen er Prop. 106 L (2012-2013) ”Endringer i barnevernloven”. Proposisjonen legger vekt på å fremme barnets egen medvirkning og retten til å bli hørt, og et forsvarlighetskrav på alle plan i barnevernet. Departementet fremhever også at opplæring, oppfølging og veiledning av fosterforeldre er viktig for å hindre utilsiktede flyttinger og ustabil omsorgssituasjon.²⁸ Departementet vil også at prinsippet om barnets beste skal være grunnregelen for barnevernet, og de legger frem faglige prinsipper som barnets beste skal baseres på, nemlig tilknytnings og relasjonskvalitet, biologiske bånd, mildeste effektive inngrep og barnets medvirkning.²⁹

²⁸ Prop. 106 L (2012-2013) s.70-72

²⁹ Prop. 106 L (2012-2013) s.82-83

2 Hvem er fosterforeldrene?

2.1 Definisjon av fosterhjem

Utgangspunktet for hva som defineres som et fosterhjem er fastslått i barnevernloven § 4-22. Etter denne bestemmelsen er det tre kumulative vilkår som må være oppfylt for at noe faller inn under definisjonen ”fosterhjem”.

Det første kumulative vilkåret som må være oppfylt for at noe skal være et fosterhjem, er at det må være ”et privat hjem”. Hva som ligger i ”privat hjem” sier ikke loven noe mer om. Men etter en naturlig språklig forståelse vil det ikke omfatte noen form for offentlige institusjoner, eller private institusjoner. Likevel finnes det fosterhjem som er organisert og drevet på en slik måte at de kan grense til institusjoner. Dette kan for eksempel være ”familiehjem”. Familiehjemmene er statlige, og er private hjem som tar imot barn som krever mer oppfølging enn andre fosterbarn.³⁰ Familiehjem har også ofte mye tettere oppfølging enn ordinære fosterhjem. I tillegg kan familiehjemmene være sterkt tilknyttet en institusjon.

Stiftelsen ”Klokkergården”³¹ har familiehjem, og de har også en institusjon. Familiehjemmene er der knyttet til et kollektiv, hvor altså alle i et kollektiv har god kjennskap til hverandre, og oppfølgingen og samarbeid blir derfor tettere og sterkere. Hvert kollektiv har også en avdelingsleder og miljøterapeuter. Dette likner jo altså lite på ”et privat hjem” ettersom det kan likne mye på en institusjon med slik ordning og samarbeid. Familiehjemmene ved ”Klokkergården” godkjennes i hht. barnevernloven §§ 4-27 og 4-22, noe som betyr at familiehjemmene kan være fosterhjem.

³⁰ <http://www.fosterhjem.no/hva/familiehjem/>

³¹ <http://klokkergarden.no/>

I retningslinjer for fosterhjem³² er privat hjem definert som ”fosterforeldrenes egne hjem hvor de selv bor”. Noe som også viser at familiehjemmene vil falle inn under definisjonen, nettopp fordi barnet skal bo hjemme hos fosterforeldre i deres ”private hjem”, men med ekstra oppfølging og veiledning.

Det andre kumulative vilkåret består av to alternativer. Enten må det private hjemmet få plassert barnet hos seg når vedtak etter barnevernloven §§ 4-4, 4-12 eller § 4-8 andre og tredje ledd er vedtatt, eller når biologiske foreldre selv har plassert barnet bort.

Det siste kumulative vilkåret er oppfostringskravet. Loven er taus på hva som ligger i ”til oppfostring”. Forarbeidene til barnevernloven³³ sier om gjeldende rett før den nye loven at tiden var en viktig faktor. Det er også videreført i gjeldende rett. Oppholdet må altså være av ”en viss varighet”, og det kommer frem at ferieopphold da vil falle utenfor. Forarbeidene sier videre at en tidsgrense på noe rundt 5-6 måneder kan være det som til for at oppfostringskravet er oppfylt.

Retningslinjer for fosterhjem³⁴ definerer oppfostringskravet som

”[...]hjemmet skal ivareta alle de funksjoner et hjem har og at fosterforeldrene skal overta den daglige foreldrefunksjonen for barnet. Kravet innebærer vanligvis også at oppholdet må være ment å skulle være av en viss varighet.”

Videre kommer det da frem i retningslinjene at weekendhjem, besøkshjem og andre typer avlastningshjem faller utenfor. Men en viktig type plasseringshjem som kan være av kortere varighet faller likevel innenfor definisjonen, nemlig beredskapshjem. Begrunnelsen i retningslinjene³⁵ er at disse plasseringene kan bli mer langvarige og de skal ivareta de samme funksjoner som ordinært fosterhjem.

³² Retningslinjer for fosterhjem 15.07.04 (Q-2004-1072 B) pkt.2.2

³³ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.56

³⁴ Retningslinjer for fosterhjem 15.07.04 (Q-2004-1072 B) pkt.2.2

³⁵ Retningslinjer for fosterhjem 15.07.04 (Q-2004-1072 B) pkt.2.2

Altså, det som regnes som et fosterhjem kan kort beskrives som et privat hjem hvor andres barn blir tatt inn til oppfostring i en viss varighet. Men man må ikke glemme at dette oppholdet kan bli riktig langvarig og i noen tilfeller gå over i adopsjon.

2.2 De ulike fosterhjemmene

Vi har altså flere ulike typer fosterhjem i Norge. Vi har ved en generell betegnelse fosterhjem, som da er helt ”vanlige fosterhjem”, hvor barn plasseres i et privat hjem. Så har vi statlige beredskapshjem som også er private hjem, men disse er klar over at de må kunne ta imot barn på kort varsel, og plasseringen skal i utgangspunktet være kortvarig. I tillegg må beredskapshjem ha relevant erfaring og kompetanse for å ta imot og håndtere barn som må flyttes akutt, og trenger ekstra oppfølging på grunn av at de kan ha opplevd noe traumatisk, og selve akuttplasseringen kan være stor påkjenning for barnet.³⁶

Så har vi forsterkede fosterhjem som er ”vanlig fosterhjem” men med ekstra ytelser etter behov. Ytelsene kan være økonomisk støtte eller ekstra hjelp som avlastning, veiledning eller andre hjelpetiltak.³⁷

Et skille kan også trekkes mellom ”ukjente fosterhjem” og biologiske fosterhjem. Biologiske fosterhjem består altså fosterforeldre som er i biologisk slekt med barnet, for eksempel tante og onkel, eller kanskje eldre, myndig bror eller søster. Man kan også plassere barnet i fosterhjem hos den andre biologiske forelderen som ikke hadde omsorgen for barnet tidligere, med den forutsetning at den viser seg skikket til det og det er til barnets beste.

³⁶ <http://www.fosterhjem.no/hva/beredskapshjem/>

³⁷ <http://www.barnevernet.no/Tiltak/omsorg/Forskjellige-typer-fosterhjem/>

2.3 "Fosterhjemsavtalen"

Når fosterhjem blir valgt som plasseringssted³⁸ skal det være et egnet og godkjent fosterhjem for barnet. Etter forskrift om fosterhjem³⁹ § 6 første ledd bestemmes at før barnet plasseres, skal det inngås en skriftlig avtale mellom barnevernet og fosterhjemmet. Avtalen skal innholde barneverntjenestens og fosterforeldrenes forpliktelser ovenfor hverandre, altså skal ulike rettigheter og plikter fremgå av denne avtalen. Denne avtalen er arbeidsavtalen mellom fosterforeldrene og barneverntjenesten, og den kan sies opp når som helst av en av partene. Denne avtalen er som andre avtaler i norsk rett, og følger privatrettslig avtalerett, uten at jeg skal gå noe videre inn på den privatrettslige delen i denne oppgaven. Men det som gjør det litt problematisk med fosterhjemsavtalen er nettopp at den inngås mellom fosterforeldre og det offentlige barnevernet i sammenheng med et vedtak om fosterhjemsplassering etter offentlig rett, nærmere bestemt etter barnevernloven.

Forskriftens § 6 andre ledd viser at ved vedtak om omsorgsovertakelse skal "fosterhjemsavtalen", utarbeidet av Barne- og familiedepartementet benyttes. Fosterhjemsavtalen er altså det eneste skriftlige dokumentet som gjør fosterforeldre til fosterforeldre for det bestemte barnet.

Retningslinjer for fosterhjem⁴⁰ presiserer at det også skal inngås skriftlig avtale for fosterhjemsplasseringer som er hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4, og for fosterhjemsplasseringer som frivillig er gjort av biologiske foreldre selv, se barnevernloven § 4-7. Ved hjelpetiltak og frivillig plassering skal "fosterhjemsavtalen" benyttes så langt den passer, jf. FOR-2003-12-18-1659 § 6 andre ledd.

³⁸ Barnevernloven § 4-14

³⁹ FOR-2003-12-18-1659 § 6

⁴⁰ Retningslinjer for fosterhjem 15.07.04 (Q-2004-1072 B) pkt.8

Retningslinjer for fosterhjem⁴¹ presiserer også at det bør inngås en avtale mellom fosterforeldrene og barnets foreldre om forhold av betydning ved hjelpetiltak og frivillig plassering. Hensynet til godt samarbeid og enighet mellom fosterforeldrene og de biologiske foreldrene tilsier dette. Retningslinjene sier her at fosterforeldrene utover den daglige omsorgen på vegne av foreldrene og ikke på vegne av barnevernet.

⁴¹ Retningslinjer for fosterhjem 15.07.04 (Q-2004-1072 B) pkt.8

3 Bestemmelsesretten i fosterbarnets liv

3.1 Innledning

Etter barnevernloven § 4-22 er det som sagt et oppfostringskrav for fosterforeldrene. Fosterforeldrene skal altså oppfostre barnet, i stedet for de biologiske foreldrene og dermed overta deres oppgaver ovenfor barnet. Hvilken bestemmelsesrett som ligger til dette oppfostringskravet? Hvilke beslutninger fosterforeldrene kan ta på vegne av barnet? Ved alle disse beslutningene er det viktig å huske på barnets egen bestemmelsesrett og retten til å bli hørt etter barneloven §§ 31-33, og BK art. 12.

3.2 Daglig omsorg

Den viktigste oppgaven fosterforeldrene skal ivareta er den daglige omsorgen for barnet, jf barnevernloven § 4-18. Dette gjør de på vegne av barneverntjenesten, som har ansvaret for omsorgen for barnet, når omsorgsovertakelse er vedtatt. Fosterforeldrene vil derfor måtte kunne ta avgjørelser som gjør at de kan ivareta den daglige omsorgen på en tilfredsstillende måte. Barnevernloven § 4-18 gir ikke nærmere veiledning på hva som akkurat ligger i den ”daglige omsorgen”.

Forarbeidene⁴² gir noe veiledning og sier at den generelle oppdragelse av barnet, vanlig oppfølging i forhold til skole, barnehage, fritid og oppfølging ved sykdom faller inn under den daglige omsorgen. Retningslinjene for fosterhjem⁴³ presiserer dette og sier videre at foreldreansvaret blir tilsvarende begrenset. Altså er det de hverdagslige avgjørelser som tilfaller fosterforeldrene. Dette er også naturlig ettersom dette er avgjørelser som vil påvirke fosterforeldrenes liv i stor grad, og er avgjørelser som ofte må fattes daglig for å få

⁴² Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.112

⁴³ Retningslinjer for fosterhjem 15.07.04 (Q-2004-1072 B) pkt.13.1

hverdagen til å fungere. Det er derfor naturlig og effektivt at disse ligger hos de med daglige omsorgen.

Barneloven § 30 om foreldreansvaret kan også gi noe veiledning, da denne bestemmer at det er de med foreldreansvaret som skal sørge for den daglige omsorgen. Etter en naturlig språklig forståelse er det de med foreldreansvaret skal gi barnet omsorg og vise omtanke. Forarbeidene til barneloven⁴⁴ sier at plikten til å vise ”omsut og omtanke” ovenfor barnet er større i de første leveårene, altså jo mindre barnet er jo mer hjelp og omsorg trenger det også fra foreldrene. Bestemmelsens andre ledd pålegger foreldrene en plikt til ”å gje barnet forsvarleg oppseding og forsyting”. Forarbeidene⁴⁵ presiserer at her er det ment rent praktisk å forsørge, skaffe mat, bosted og annet, ikke hvem som skal betale for dette, det er nemlig lovfestet i barneloven § 66.

Lena R. L Bendiksen har i ”Barn i langvarige fosterhjemsplasseringer – foreldreansvar og adopsjon” drøftet disse spørsmålene om foreldreansvaret og begrenset bestemmelsesrett som følge av omsorgovertakelse. Hun sammenholder barnevernloven § 4-18 og barneloven § 30 om foreldreansvaret, og sier til dette;

”Plikten til å oppfylle barnets fysiske og psykiske omsorgsbehov, derunder å sørge for mat, klær, trygghet, nærhet, leksehjelp og annet i barnets dagligliv, er bortfalt.”⁴⁶

Fosterforeldrene skal nå ha den daglige omsorgen, og gi barnet den hjelp, oppmerksomhet og omsorgen det trenger i hverdagen. Men også å sørge for at det har den maten det trenger, nok klær og har et tilfredsstillende sted å bo. Hjemmet må være rent og hygienisk for barnet så det ikke får sykdommer eller får andre unødvendige plager og smerter.

⁴⁴ NOU-1977-35 s.122-123

⁴⁵ NOU-1977-35 s.122-123

⁴⁶ Lena R. L Bendiksen, Barn i langvarige fosterhjemsplasseringer – foreldreansvar og adopsjon, s.233

Som en følge av dette må fosterforeldrene treffe de avgjørelser som er nødvendig for at disse omsorgsoppgavene blir gjennomført tilfredsstillende, og de biologiske foreldrenes foreldreansvar blir tilsvarende begrenset.

3.3 Beslutninger som faller utenfor den daglige omsorg

Barnevernloven § 4-18 sier i første ledd siste punktum at barneverntjenesten kan bestemme at fosterforeldrene kan ta avgjørelser som faller utenfor den daglige omsorgen. De avgjørelser det her siktes til er avgjørelser som ikke er så omfattende at de faller inn under det begrensede foreldreansvaret til biologiske foreldre, men de er større og mer avgjørende enn de daglige avgjørelser som er nevnt ovenfor. Barnevernloven sier ikke noe mer om hvilke avgjørelser dette vil kunne være.

Forarbeidene⁴⁷ presiserer at hvilke beslutninger det her vil kunne være snakk om, må vurderes av barnevernet konkret. Barneverntjenesten må da bestemme om dette er beslutninger fosterforeldrene skal ta, eller om barnevernet selv skal ta disse beslutningene. De typiske tilfeller hvor fosterforeldrene vil kunne bli tillagt slik bestemmelsesrett er hvor fosterhjemsplasseringen har vært langvarig og fosterhjemmet over den tid har vist seg skikket til å fatte slike avgjørelser. Dette letter både barneverntjenestens arbeid, samtidig som fosterhjemmet og barnet vil kunne føle enda sterkere tilknytning når de seg imellom i fosterhjemmet kan diskutere og ta viktigere avgjørelser i barnets liv.

Forarbeidene⁴⁸ sier at det kan gjelde spørsmål som gjelder valg av utdanning, om barnet skal bo andre steder over lenger tid, for eksempel pga utdanning eller arbeid. Så presiseres utgangspunktet at barneverntjenesten som nå har ansvaret for barnet, og at det derfor er barneverntjenesten som må ta standpunkt til hva fosterforeldrene skal få bestemme utover det som faller inn under den daglige omsorgen.

⁴⁷ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.112

⁴⁸ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.112

Retningslinjer for fosterhjem⁴⁹ nevner for eksempel avgjørelser rundt utenlandsreiser for barnet, eller om det skal bo utenfor hjemmet av ulike grunner.

I tillegg kan barneloven § 37 gi noe veiledning. Knut Lindboe⁵⁰ skriver i sin bok ”Barnevernrett” at denne bestemmelsen vil gjelde tilsvarende når barneverntjenesten har overtatt omsorgen, altså at de med foreldreansvar ikke kan motsette seg de avgjørelser som gjelder ansvaret for den daglige omsorgen, det vil altså nå si de avgjørelser som fosterforeldrene skal ta, og de avgjørelser som gjelder om barnet skal gå i barnehage, eller skal få reise på lengre utenlandsreiser.

Lena R. L. Bendiksen⁵¹ drøfter også dette. Hun mener at, barneloven § 37 som regulerer avgjørelser som kan tas av den ene forelderen som barnet bor hos når foreldrene har felles foreldreansvar, kanskje må kunne brukes parallelt i dette tilfellet. Begrunnelsen er ”den nære sammenhengen slike spørsmål har til omsorgspersonens eget liv”⁵², men hun konkluderer med at dersom fosterforeldrene automatisk hadde rett til å fatte slike større avgjørelser ville det være vanskelig for barneverntjenesten å følge opp fosterhjemmet⁵³, og at fosterforeldrene dermed fikk mye makt på bekostning av foreldrene.

Hvilke avgjørelser som barneverntjenesten skal treffe vil altså være de som ikke faller inn under den daglige omsorgen, og de som ikke fortsatt tilfaller foreldrene med foreldreansvaret.

⁴⁹ Retningslinjer for fosterhjem 15.07.04 (Q-2004-1072 B) pkt.13.1

⁵⁰ Knut Lindboe, Barnevernrett 2.utgave, s.105

⁵¹ Lena R. L. Bendiksen, Barn i langvarige fosterhjems plasseringer – foreldreansvar og adopsjon, s.237

⁵² Lena R. L. Bendiksen, Barn i langvarige fosterhjems plasseringer – foreldreansvar og adopsjon, s.237

⁵³ Lena R. L. Bendiksen, Barn i langvarige fosterhjems plasseringer – foreldreansvar og adopsjon, s.237

3.4 Beslutninger i det begrensede foreldreansvaret

Et tredje tilfelle av avgjørelser som skal treffes for barnet er de som skal tas av de biologiske foreldrene med foreldreansvaret. Så lenge foreldreansvaret ikke er fratatt de biologiske foreldrene har de fortsatt rett til å fatte avgjørelser som faller inn under det nå begrensede foreldreansvaret. Barnevernloven har ingen bestemmelser om hva som blir igjen av foreldrenes bestemmelsesrett ved omsorgsovertakelse, utenom § 4-18 om daglige omsorgen.

Barneloven § 30 første ledd andre punktum lovfester hva som ligger inn under foreldreansvaret. De med foreldreansvaret skal ”ta avgjerder for barnet i personlege tilhøve”. Hvilke beslutninger dette er sier ikke bestemmelsen noe mer om, annet enn at den nevner utdanning i andre ledd.

I forarbeidene til barnevernloven⁵⁴ sier komiteen at de spørsmål som foreldrene med foreldreansvaret fortsatt skal kunne ha bestemmelsesrett over er spørsmål om utdanning og skole og religiøse spørsmål. Retningslinjer for fosterhjem⁵⁵ sier det samme. Lena R. L. Bendiksen⁵⁶ sier i sin bok at avgjørelser som ligger hos foreldrene med foreldreansvaret etter omsorgsovertakelse vil være skole- og utdanningsspørsmål, religiøse spørsmål og medisinske spørsmål, vergemål, utstedelse av pass og avgjørelser rundt barnets navn. Så legger hun vekt på at det likevel kan være flere begrensninger for foreldrene til å bestemme også i disse tilfellene.

3.4.1 Begrensninger fra utgangspunktet

Når det gjelder spørsmål angående skolegang og utdanning sier retningslinjer for fosterhjem⁵⁷ at dette vil først og fremst gi begrensninger som kommer av praktiske grunner. Når

⁵⁴ Innst.O.nr. 80 (1991-1992) s.26

⁵⁵ Retningslinjer for fosterhjem 15.07.04 (Q-2004-1072 B) pkt.13.1

⁵⁶ Lena R.L. Bendiksen, Barn i langvarige fosterhjems plasseringer – foreldreansvar og adopsjon, s.239-252

⁵⁷ Retningslinjer for fosterhjem 15.07.04 (Q-2004-1072 B) pkt.13.1

barnet er over 15 år avgjør det slike spørsmål selv.⁵⁸ Som Lena. R. L Bendiksen⁵⁹ fremhever er dette på grunn av at hensynet til at barnet skal få tilfredsstillende omsorg at foreldrenes rett til valg av skole kanskje må vike. Dersom fosterhjemmet til barnet ligger i nærheten av en kommunal skole, og nærmeste steinerskole ligger 3 timer unna, vil ikke foreldrene kunne bestemme at barnet skal gå på steinerskolen på grunn av den ulempe dette medfører for hverdagen i fosterhjemmet.⁶⁰

Helsehjelp kan i utgangspunktet bare gis dersom pasienten har gitt gyldig samtykke først, se pasientrettighetsloven § 4-1. Pasientrettighetsloven § 4-4 første ledd hjemler at det er de med foreldreansvaret som kan samtykke til helsehjelp for barn under 16 år, og pasientrettighetsloven § 4-5 første ledd hjemler at det er de med foreldreansvaret som kan samtykke til helsehjelp for barn mellom 16 og 18 som selv ikke har samtykkekompetanse. Så dette faller også inn under foreldreansvaret. Men siden omsorgen for barnet er overtatt, kan det nettopp være slik at biologiske foreldrene ikke forstår barnets behov til medisinsk hjelp og pleie, og de nekter å samtykke på vegne av barnet til at et medisinsk inngrep blir foretatt, så etter pasientrettighetsloven § 4-4 andre ledd er det, barneverntjenesten som skal samtykke til helsehjelp til barnet når omsorgen er overtatt. Det kan også være ”øyeblikkelig hjelp tilfeller”⁶¹ hvor det kan være at det må gis helsehjelp uten forutgående samtykke. Dermed er det også barneverntjenesten som skal få den nødvendige informasjon i forbindelse med barnets helse og inngrep, jf. pasientrettighetsloven § 3-4 fjerde ledd.

Når fosterforeldrene selv ikke tilhører samme religion som foreldrene ønsker at barnet skal tilhøre og få oppdragelse etter, kan dette skape praktiske problemer. Fosterforeldrene har ikke nok kunnskap til religionsutøvelsen, tradisjonene og skikkene i denne religionen til å gi barnet den religiøse oppdragelsen som de biologiske foreldre ønsker at barnet skal ha.

⁵⁸ Barneloven § 32

⁵⁹ Lena R.L. Bendiksen, Barn i langvarige fosterhjems plasseringer – foreldreansvar og adopsjon, s.242

⁶⁰ Kari Ofstad og Randi Skar, Barnevernloven med kommentarer, s.141

⁶¹ Jf pasientrettighetsloven §§ 2-1 første ledd og 2-2 første ledd, helsepersonelloven § 7 første ledd

Kan de biologiske foreldrene bestemme at fosterforeldrene må bringe barnet til religiøse møter og sammenkomster, eller at barnet skal gå på en bestemt religiøs skole?

Forarbeidene til barnevernloven sier ikke noe mer om disse praktiske problemer som kan oppstå, men retningslinjer for fosterhjem⁶² sier noe om dette. Fosterforeldrene skal strekke seg langt for å legge til rette for den religionsopdragelse de biologiske foreldrene ønsker. Og de bør ikke ta med fosterbarna på møter og lignende i sin egen religion dersom biologiske foreldre ikke ønsker dette. Lena R. L Bendiksen⁶³ skriver om dette at problemer som oppstår rundt dette gjelder for barn under 15 år, da barn etter fylte 15 år bestemmer selv⁶⁴ hvilken religion de vil tilhøre. Hun viser til brev fra Barne- og familie departementet til en kommuneadvokat og konkluderer med at dersom det er snakk om religiøse avgjørelser som gjelder "utøvelsen av den daglige omsorgen" tilfaller dette fosterforeldrene å bestemme, men religiøse spørsmål av mer overordnet karakter tilfaller de med foreldreansvaret å avgjøre. Og hun peker på at det å velge riktig fosterhjem for barnet, slik at man kan forebygge slike konflikter vil løse mye, men at barnets rett til omsorg går foran retten til religionsfrihet dersom en må velges ovenfor den andre.

Når det gjelder utstedelse av pass ligger samtykkekompetansen hos barneverntjenesten når omsorgen er overtatt, jf. passloven § 4 første ledd. Ved navneendringer er det bare med en "særlig grunn" at navnet kan endres av andre enn de med foreldreansvaret, se navneloven § 12. Lena R. L Bendiksen sier til dette at en omsorgsovertakelse i seg selv ikke kan være en slik særlig grunn, men at det der hvor barnets interesser taler for navnendring, at barnet har liten kontakt med foreldrene, fosterhjems plasseringen har vært langvarig, navnet er svært belastende og barnet ønsker det selv kan foreligge "særlig grunn", og hun viser til Rundskriv G-20/2002 som støtter denne løsningen.

⁶² Retningslinjer for fosterhjem 15.07.04 (Q-2004-1072 B) pkt.13.1

⁶³ Lena R. L Bendiksen, Barn i langvarige fosterhjems plasseringer – foreldreansvar og adopsjon, s.244

⁶⁴ Lov om trossamfunn § 3 jf. barneloven § 32

Foreldreansvaret etter barneloven § 30 blir altså begrenset på flere områder når barnevernet har ansvaret for barnets omsorg.

4 Fosterforeldres partsstatus ved tvangsvedtak

4.1 Generelt utgangspunkt

De tvangsvedtak jeg her skal konsentrere meg om er tvangsvedtak etter barnevernloven § 4-21, § 4-17, § 4-19 og § 4-20. Alle disse vedtakene, med unntak av barnevernloven § 4-17, blir i første instans behandlet av fylkesnemnda⁶⁵. Klagesak etter barnevernloven § 4-17 blir derimot også behandlet i fylkesnemnda.

Forvaltningslovens regler gjelder ved behandling av barnevernsaker, med unntak av de særlige regler i barnevernloven selv, som reglene i kap. 6 og 7, jf barnevernloven § 6-1. Det finnes noen særlige regler i barnevernloven om hvem som er part i forskjellige tvangsvedtak, disse kommer jeg tilbake til fortløpende. Det kommer også frem av forvaltningsloven § 1 at det er forvaltningslovens regler som gjelder når fylkesnemnda fatter et tvangsvedtak. Loven gjelder for hvert organ for stat eller kommune, og fylkesnemnda er et domstolliknende forvaltningsorgan som er unntatt departementets instruksjonsmyndighet. Dette gjør at saksbehandlingsreglene i fylkesnemnda er annerledes enn for andre forvaltningsorganer, og disse særlige reglene for fylkesnemnda står som nevnt i barnevernloven kap 7. Forvaltningslovens regler gjelder altså da med de begrensninger som følger av barnevernloven kap. 6 og 7. Et tvangsvedtak med hjemmel i barnevernlovens §§ 4-17, 4-19, 4-20 og 4-21 er et enkeltvedtak etter forvaltningsloven § 2 første ledd litra b, jf. barnevernloven § 6-1.⁶⁶

En part er etter definisjonen i forvaltningsloven § 2 første ledd litra e ”en som avgjørelsen retter seg mot eller som saken direkte gjelder”. Etter ordlyden er de klart at avgjørelsen i et barnvernvedtak ”retter seg mot” barnet. Barn kan derimot ikke alltid være part, ettersom de ikke er myndig, og veldig små barn kan heller ikke forstå innholdet i et tvangsvedtak og

⁶⁵ Barnevernloven §§ 4-17, 4-19, 4-20, 4-21

⁶⁶ Knut Lindboe, Barnevernrett 6.utgave, s.161-162

tale for seg. Det er en spesialbestemmelse i barnevernloven § 6-3 andre ledd om barnets partsstatus. Barnet selv er part fra det er 15 år og forstår hva saken gjelder. I særskilte tilfeller kan barnet innvilges partsrettigheter. Barnet har riktig nok rett til å uttale seg og bli hørt fra de syv år, og når barnet har fylt tolv år skal det legges stor vekt på barnet sin mening.⁶⁷ Også yngre barn som forstår hva saken gjelder skal få uttale sin mening.⁶⁸ Biologiske foreldre som har foreldreansvaret og den daglige omsorgen vil som regel være part i saken fordi tvangsvedtakene som omhandler sitt barn⁶⁹, og vil være part i alle vedtakene jeg har for øyet i dette kapittelet.

Hva med fosterforeldrene, har de partsstatus? En kan tydelig tenke seg tilfeller hvor fosterforeldre selv vil føle at de faller inn under lovens ordlyd, altså inn under ”saken ellers direkte gjelder”. Fosterforeldrene har den daglige omsorgen, opparbeider en sterk omsorgsfølelse for barnet, og en nær tilknytning, og et stort ønske om at barnet skal ha det best mulig. Dette gjelder kanskje spesielt biologiske fosterforeldre som ofte kan ha kjent barnet hele livet. Derfor vil de alltid kunne føle at ”saken ellers direkte gjelder” dem, at de blir påvirket og får endre noe i sitt liv ved slike vedtak.

Verken barnevernloven eller forvaltningsloven sier noe mer om fosterforeldrenes partsstatus generelt ved tvangsvedtak. I forarbeidene til endringer i barnevernloven⁷⁰ kommer det frem at hvem som skal være part skal skje etter en konkret vurderinger med utgangspunkt i forvaltningsloven § 2 e. Det sentrale vil være hvilken grad av tilknytning personen har til saken. I disse sakene er det tilknytningen til barnet som må være ”tilstrekkelig”. Videre i forarbeidene vurderes partstatusen til ulike personer i forhold til forskjellige vedtakstyper, og dette kommer jeg tilbake til. Departementet sier at de er enige i utvalgets vurderinger

⁶⁷ Jf. barneloven § 31 andre ledd

⁶⁸ Jf. barnevernloven § 6-3 første ledd

⁶⁹ Ot.prp.nr.76 (2005-2006) s.45

⁷⁰ Ot.prp.nr.76 (2005-2006) s.44

om fosterforeldrenes generelle partstatus, og ser vi på utvalget vurderinger om dette i NOU 2005:9 pkt. 10.3 kom utvalget frem til at:

”Ved vedtakelsen av barnevernloven syntes det forutsatt at fosterforeldre normalt ikke har partstatus. Fosterforeldre er i kontraktsforhold med kommunen, og dette tilsier at de ikke kan gis partstatus på generelt grunnlag.”⁷¹

Det fremkommer av rundskriv fra barne- og familiedepartementet (Q-1995-1036) at fosterforeldrene som utgangspunkt ikke har partstatus i tvangsvedtak som omhandler barnet og dets biologiske foreldre, selv om vedtakene i forskjellig grad kan påvirke fosterforeldrene. Dette betyr likevel ikke at de overhodet ikke har noen partsrettigheter i forhold til et vedtak. Hensynet til at jo færre parter i en sak jo bedre taler også for denne løsningen.

Altså er det rimelig klart at fosterforeldre ikke har en generell rett til partstatus i vedtak etter barnevernloven som omhandler barnet eller barna de har hatt plassert hos seg.

4.1.1 Generell søksmålsadgang

Når fylkesnemnda har fattet et vedtak oppstår spørsmålet om fosterforeldrene kan bringe dette inn for domstolene dersom de er uenige i utfallet. Tvisteloven § 1-3 har det samme innholdet med ”rettslig interesse” som forvaltningsloven § 28. Det kommer frem av forarbeidene til tvisteloven⁷² at selv om det gamle uttrykket ”rettslig interesse” ikke videreføres i den nye loven innebærer ikke det en realitetsendring. Det er fortsatt slik at den som reiser søksmål må ha ”rettslig interesse” for å kunne reise et søksmål for domstolene. Forarbeidene⁷³ sier også at det må foretas en konkret helhetsvurdering og at regelen i § 1-3 samlet sett er en rettslig standard.

⁷¹ NOU 2005:9 s.51

⁷² Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s.363-364

⁷³ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s.363-364

”De nærmere avgrensninger etter § 1-3 vil nødvendigvis til en viss grad bero på skjønn, og i grensetilfelle vil det være avgjørende om det er naturlig og rimelig at tvisten skal kunne bringes inn for domstolene, se utredningen s. 652.”⁷⁴

Når det gjelder å bringe et søksmål vedrørende tvangsvedtak etter barnevernloven inn for domstolene, er det imidlertid tvistelovens kapittel 36 som gjelder, dette følger av barnevernloven § 7-24. Etter denne bestemmelsens første ledd, kommer det frem at man må være part for å reise søksmål for tingretten.

I tvistelovens § 36-3 (1) presiseres at ”søksmål kan reises av den vedtaket retter seg mot, eller av den som etter særskilt lovbestemmelse er gitt adgang til å reise sak.” Et eksempel på hvem som etter ”særskilt lovbestemmelse er gitt adgang til å reise sak” er psykisk helsevernloven § 7-1, hvor det kommer frem at pasienten eller vedkommendes nærmeste pårørende kan reise søksmål for tingretten etter reglene i tvisteloven kapittel 36.

Høyesterett tok i Rt.2012 s.937 stilling til om lagmannsretten hadde gjort feil når de ikke hadde vurdert spørsmålet om partstatus etter tvistelovens § 1-3, men bare etter tvisteloven § 36-3. Denne saken handlet om besteforeldre som ble vurdert til å være fosterforeldre for barnebarna hadde krav på partsstatus i sak om omsorgsovertakelse. Høyesterett kom til at lagmannsretten ikke hadde gjort en feil i dette tilfellet. Høyesterett sa om dette: ”Utvalget finner det videre klart at lagmannsretten ikke har begått noen saksbehandlingsfeil ved at den ikke har foretatt en samlet drøftelse av kriteriene i tvisteloven § 1–3 annet ledd. Tvisteloven § 36–3 første ledd angir snevrere rammer for søksmålskompetansen – og derved retten til partsstatus – enn § 1–3 annet ledd. Lagmannsrettens avgjørelse er korrekt basert på § 36–3, og begrunnelsen for at de ankende parter ikke har partsstatus, er klart tilstrekkelig.” Altså skal ikke søksmålskompetansen i overprøving av vedtak etter barnevernloven vurderes etter utgangspunktet i tvisteloven § 1-3, men etter spesialbestemmelsen i tvisteloven § 36-3.

⁷⁴ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s.363-364

Fosterforeldre har i utgangspunktet ikke generell partstatus, og dermed heller ikke klagerett eller søksmålskompetanse, men det kan være at de i særlige tilfeller kan få tilkjent dette. Nå skal jeg se videre på de enkelte tvangsvedtakene, og om det innenfor disse kan være særlige tilfeller hvor fosterforeldrene kan få partstatus og rett til å klage.

4.2 Partstatus ved vedtak om tilbakeføring til biologiske foreldre

Tilbakeføring av barnet til biologiske foreldre kan skje dersom biologiske foreldre igjen har opptatt evnen til å oppfostre barnet. Rettslig grunnlag for tilbakeføring til biologiske foreldre er barnevernloven § 4-21. Etter en naturlig språklig forståelse vil det si at fylkesnemnda er pliktig til å oppheve omsorgsovertakelsesvedtaket dersom vilkårene i første ledd er oppfylt. Det foreligger således ingen valgrett for fylkesnemnda om de skal oppheve eller ikke dersom vilkårene er oppfylt, men som jeg kommer tilbake til vil det likevel være en konkret skjønnsmessig vurdering om vilkårene faktisk er oppfylt.

Etter bestemmelsens første ledd må er hovedvilkåret at de biologiske foreldrene kan gi barnet ”forsvarlig omsorg” for at oppheving av omsorgsovertakelse kan vedtas. Hva som ligger i forsvarlig omsorg, vil etter ordlyden være at barnet nå får dekket både praktiske fysiske behov og psykiske behov hos sine foreldre. Her kan man se hen til vedtaket om omsorgsovertakelse som tidligere ble vedtatt, og se om de forhold som begrunnet omsorgsovertakelsen nå har falt bort, eller har blitt betydelig bedret. I forarbeidene⁷⁵ sier departementet at det vil bero på en skjønnsmessig helhetsvurdering, og at hensynet til barnets beste selvsagt må tillegges vekt etter barnevernloven § 4-1.

Det må være videre være ”overveiende sannsynlig” at ”forsvarlig omsorg” vil bli gitt. Overveiende sannsynlig vil bety at det må være en sterk sannsynlighet for at barnet nå får forsvarlig omsorg, altså i alle fall mer enn femti prosent. Forarbeidene⁷⁶ legger til grunn at

⁷⁵ Ot.prp.nr.69 (2008-2009) s.25

⁷⁶ Ot.prp.nr.69 (2008-2009) s.25

”overveiende sannsynlig” krever at det foreligger ”mer enn alminnelig sannsynlighetsovervekt” selv om denne vurderingen dermed blir strengere enn ved vedtak om omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12.

Barnevernloven § 4-21 første ledd andre punktum oppstiller et unntak, nemlig at omsorgsovertakelsen likevel ikke skal oppheves dersom det vil ”føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet”. Først må altså fylkesnemnda ta konkret stilling til om de biologiske foreldrene nå kan gi barnet forsvarlig omsorg, og så ta stilling til om barnet likevel ikke skal flyttes fordi det vil føre til alvorlige problemer. Det kommer frem av rettspraksis at ved denne vurderingen skal det ikke tas hensyn til om fosterforeldrene har et bedre omsorgstilbud enn det foreldrene nå har, dersom foreldrene kan gi forsvarlig omsorg⁷⁷.

Ved vurderingen av om det kan føre til alvorlige problemer om barnet flyttes, skal tilknytningen til fosterforeldrene og miljøet rundt tillegges vekt. Forarbeidene⁷⁸ viser til at enhver flytting av barn vil kunne medføre problemer for barnet, men at her kommer det biologiske prinsipp sterkt inn som overordnet prinsipp, og hensynet til at det er foreldrene som i utgangspunktet skal ha omsorgen og ansvaret for sine barn taler for at det må medføre ”alvorlige problemer”, og altså ikke hvilke som helst problemer vil være tilstrekkelig.

Første ledd siste punktum gir fosterforeldrene en uttalerett før opphevelse av omsorgsovertakelse vedtas. Her har altså fosterforeldre en uttalerett etter loven, men ingen rett til partstatus. Ordlyden taler derfor for at det generelle utgangspunkt om at fosterforeldrene ikke har partstatus, også gjelder her. Dette skriver også Knut Lindboe⁷⁹.

⁷⁷ Rt.1996 s.1684

⁷⁸ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.54-55

⁷⁹ Knut Lindboe, Barnevernrett 6.utgave, s.127

I forarbeidene til barnevernloven⁸⁰ kommer det også frem at det ikke er meningen å gi fosterforeldre noe mer enn en uttalerett under saksforberedelsen, og dersom fosterhjemsplasingen har vært langvarig skal det vurderes om fosterforeldrene skal være vitner i saken. Men fosterforeldrene skal ikke ha mulighet til å klage eller være part. Forarbeidene til endringslov⁸¹ kommer det ikke frem at fosterforeldrene skal ha partstatus i saker om tilbakeføring til biologiske foreldre.

I Rt.1993 s.1570 var spørsmålet om fosterforeldrene hadde partstatus i opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse. Dommen ble vurdert etter barnevernloven av 1953, som nå er opphevet, men rettsstilstanden på dette punkt er ikke endret og dommen er derfor aktuell også for den nye loven. Fosterforeldrene hadde i dette tilfellet ikke søksmålskompetanse, og anken ble avvist. Høyesterett uttalte i denne forbindelse:

”Det må etter utvalgets mening legges til grunn at fosterforeldre ikke kan opptre som parter i sak om rettslig overprøvelse av vedtak om omsorgsovertakelse. De kan da heller ikke opptre som parter i ankesak hvor retten har opphevet omsorgen.”

Høyesterett kom i denne saken frem til at fosterforeldre ikke har noen rett til partstatus i saker om opphevelse av omsorgsovertakelse.

En annen kjennelse hvor det var spørsmål om fosterforeldrene hadde søksmålskompetanse er Rt.1995 s.2000. Denne saken gjaldt en far som hadde hatt foreldreansvaret, men ikke omsorgen, og han hadde således satt frem krav om å få omsorgen for barnet, og det hadde han fått han. Da fremsatte mor og fosterforeldre påstand om at fylkesnemndas vedtak var ugyldig. Spørsmålet for Høyesterett var altså om fosterforeldrene hadde søksmålskompetanse i dette tilfellet. Høyesterett viste til lagmannsrettens begrunnelse og Rt.1993 s.1570 og kom også i denne saken til at søksmålet fra fosterforeldrene måtte avvises fordi fosterforeldrene ikke hadde søksmålskompetanse.

⁸⁰ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.55

⁸¹ Ot.prp.nr.76 (2005-2006) s.39

Utgangspunktet at fosterforeldre ikke har partstatus er fastslått av Høyesterett i saker om opphevelse av omsorgsovertakelse. Fosterforeldrene har altså ikke fått partsstatus i saker om opphevelse av omsorgsovertakelse. De har rett til å uttale seg før vedtaket oppheves, men dersom utfallet ikke blir i deres favør har de ingen klagerett, eller søksmålskompetanse, og må leve med utfallet uavhengig av hvordan de føler om det.

4.3 Partsstatus ved vedtak om flytting fra fosterhjemmet

Utgangspunktet for vedtak om flytting av barnet er barnevernloven § 4-17. Lovens bestemmelse har som vilkår at endrede forhold gjør det nødvendig med flytting fra fosterhjemmet. Ordlyden tilsier at nødvendig gir en nokså streng terskel for å fatte vedtak om flytting, og det vi vet om barnet skades hver gang det flyttes og adskilles fra miljø og omsorgspersoner tilsier en streng vurdering.

Forarbeidene⁸² presiserer hvilken type flytting som ikke omfattes av bestemmelsen, og det er den flytting som skjer når fosterforeldrene sier opp fosterhjemsavtalen, eller når fosterforeldrene skifter bopel og fosterbarnet da flytter med. Flytting etter denne bestemmelsen, omfatter den flytting hvor fosterbarnet flyttes fra fosterforeldrene, fordi barnet ikke skal være deres fosterbarn lenger fordi det ikke lenger er til det beste for barnet, eller andre endrede forhold gjør det nødvendig, ofte vil dette da være endrede forhold som oppstår hos fosterforeldrene, pga fosterforeldrene. Forarbeidene⁸³ nevner at det at fosterforeldrene skifter bopel kan være en bristende forutsetning og et moment i at et fosterbarn må flyttes derfra fordi det vanskeliggjør samvær med biologiske foreldre.

Det er ikke nevnt noe om fosterforeldrenes partsrettigheter i barnevernloven § 4-17, noe som tyder på at de derfor ikke har noen partsrettigheter ved vedtak om flytting av barnet. Utgangspunktet at fosterforeldre ikke har partsrettigheter synes å gjelde også her. Men som

⁸² Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.112

⁸³ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.112

tidligere sagt kan dette utgangspunktet ha unntak i noen tilfeller. Fosterforeldrene vil i slike tilfeller kunne føle seg forbigått, uten rett til noe informasjon og uttalerett før vedtak treffes. Flyttevedtakene kan komme brått og uventet på fosterforeldrene. Partsrettigheter som kan være nyttige for fosterforeldrene her er, innsyn i saken, informasjon og veiledning og uttalerett ettersom vedtaket handler om flytting fra fosterforeldrene.

Her er det ikke snakk om tilbakeføring til biologiske foreldre, noe fosterforeldrene er klar over at kan skje, ettersom fosterhjemsopphold i utgangspunkt er midlertidige og biologiske foreldre kan gjenoppta sin evne til å gi barnet forsvarlig omsorg. I tilfeller med flytting etter barnevernloven § 4-17 er det nettopp slik at barneverntjenesten finner ut at noe ikke er bra nok lenger for barnet i fosterhjemmet. Selvsagt kan det være snakk om forhold som ligger utenfor fosterforeldrenes kontroll og det trenger ikke være ”deres feil”. Men for å unngå misforståelser og uvitenhet hos fosterforeldrene burde de kanskje få innsyn og informasjon, og dersom de mener flyttevedtaket er fullstendig feil bør de kanskje kunne ha en mulighet til påklage vedtaket?

Det kommer frem i forarbeidene til barnevernloven⁸⁴ at fosterforeldrene ved en konkret vurdering kan få tilkjent partsrettigheter ved klager over flyttevedtak. Det skal legges vekt på ”i hvilken grad fosterforeldrene er direkte berørt av vedtaket”. Vi ser altså at fosterforeldrene ikke kan få tilkjent partsrettigheter før det er snakk om klage over flyttevedtaket, da kan de altså i særlige tilfeller kunne få tilkjent partsrettigheter av fylkesnemnda.

I NOU 2005:9 ”Ressursbruk og rettsikkerhet i fylkesnemndene for sosiale saker” side 53, sier utvalget at det vil være rimelige å gi fosterforeldrene klagerett i de tilfeller hvor tilknytningen mellom barnet og fosterforeldrene er ”særlig sterk”. Momenter ved denne vurdering vil være hvor lenge barnet har bodd i fosterfamilien, barnets alder ved plassering, og

⁸⁴ Ot.prp.nr.76 (2005-2006) s.46

graden av kontakt med biologiske foreldre. De viser også til Ot.prp.nr 44 (1991-1992) s. 48 rettspraksis hvor dette synspunktet har vært lagt til grunn.

Retningslinjer om fosterhjem⁸⁵ presiserer det samme som forarbeidene om mulighetene for å få tilkjent partsrettigheter. Rundskriv om saksbehandling i barneverntjenesten⁸⁶ sier om partsstatusen til fosterforeldre i forhold til barnevernloven § 4-17 at om vedtaket er begrunnet i forhold i fosterhjemmet kan det tale for at de bør få partstilling.

I en kjennelse fra lagmannsretten LB-1995-02090, var spørsmålet om en bestemor, som hadde vært fosterhjem for barnebarnet hadde søksmålskompetanse i et vedtak om flytting etter barnevernloven § 4-17. Lagmannsretten sa først at de legger til grunn at fosterforeldrene kan ha klagerett i slike saker, altså i fylkesnemnda. Spørsmål om søksmålskompetanse etter tvistemålsloven var et eget spørsmål. Som jeg har fremhevet tidligere er det nå tvisteloven kapittel 36 som regulerer søksmålskompetansen i saker om tvangsvedtak fra barnevernet. Lagmannsretten viste til Rt.1982 s.1637 hvor resultatet var at besteforeldrene som hadde vært fosterforeldre hadde både klagerett og søksmålsrett. Og uttalte:

”Lagmannsretten legger etter dette til grunn at i hvert fall besteforeldre som samtidig var fosterforeldre, etter den tidligere lov hadde søksmålskompetanse hvor det var spørsmål om å flytte et barn som fremdeles var under barnevernets omsorg. Lagmannsretten legger videre til grunn at den nye lov om barnevernstjenester har utvidet adgangen til domstolsprøving, og at den ikke på noe punkt er innskrenket.”

Lagmannsretten kom i denne saken til at søksmålet fra bestemoren ikke kunne avvises.

Etter et vedtak er fattet av barnevernet oppstår spørsmålet om fosterforeldrene kan påklage vedtaket til fylkesnemnda etter barnevernloven § 4-17 andre ledd. Utgangspunktet er også her at det er parter som kan klage, og barnevernloven sier ikke noe annet om klagerett for

⁸⁵ Retningslinjer for fosterhjem 15.07.04 (Q-2004-1072 B) pkt.14.4

⁸⁶ Retningslinjer om saksbehandling i barneverntjenesten 01.11.95 (Q-1995-1036) pkt.2.2.3

fosterforeldre i denne sammenheng. I forarbeidene til forvaltningsloven⁸⁷ sier departementet ”I klagesaker må partsbegrepet dessuten omfatte alle som har ’rettslig klage interesse’ og som i rett tid har påklaget vedtaket, jf. § 28 og merknadene til denne.” Forvaltningsloven § 28 danner utgangspunktet for hvem som kan klage, og etter ordlyden er det ”en part eller annen med rettslig klageinteresse”. Forvaltningsloven § 28 sier ikke noe mer om hvem det er som har rettslig klageinteresse. Retningslinjer om saksbehandling i barneverntjenesten⁸⁸ sier derimot at det er som regel partene i saken som har rettslig klage interesse men at fosterforeldrene, selv om de ikke var part, kan ha klagerett i noen tilfeller. Så presiseres at det ikke kreves like sterk tilknytning for å kunne klage som for å være part i fylkesnemnda.

Fosterforeldrene kan altså etter en konkret vurdering, ved vedtak etter barnevernloven § 4-17, og ved klage over slikt vedtak få tilkjent partsrettigheter.

4.4 Partsstatus ved sak om samværet mellom barnet og biologiske foreldre

De biologiske foreldrene har etter barnevernloven § 4-19 første ledd rett en lovfestet rett til samvær med sitt barn når omsorgen er overtatt av barneverntjenesten. Men bare dersom ikke annet er bestemt. Det kan være mange grunner til at det bestemmes at biologiske foreldre og barnet ikke skal ha samvær, det kan være skadelig for barnet å ha samvær med sine foreldre av forskjellige grunner. Eller foreldrene har faktisk ikke interessert i samvær med barnet, de kan være i en situasjon i livet hvor de ikke setter som prioritet å delta i barnets liv overhodet.

Etter bestemmelsens andre ledd er det fylkesnemnda som skal bestemme hvilket omfang samværet skal ha, om det overhodet skal være samvær, og om de biologiske foreldrene ikke engang skal vite hvor barnet er. Fosterforeldrene kan ofte sitte med informasjon og meninger om samværet, hvor mye det skal være eller at barnet ikke har godt av samvær

⁸⁷ Ot.prp.nr 38 (1964-1965) s.35

⁸⁸ Retningslinjer om saksbehandling i barneverntjenesten 01.11.95 (Q-1995-1036) pkt.9.1

overhodet. Det fremkommer ikke av lovbestemmelsen at utgangspunktet om fosterforeldrenes rett til partstatus utvides i dette tilfellet. Det kan derfor synes som fosterforeldrene ikke har noen partsrettigheter når det gjelder vedtak om samvær for biologiske foreldre.

I forarbeidene⁸⁹ kommer det frem at i saker om samvær kan fosterforeldrene, som i saker om flytting, unntaksvis kan få tilkjent partsrettigheter etter en konkret vurdering av hvor direkte berørt fosterforeldrene er av vedtaket. Og også her vil de samme momentene som i klage over flyttevedtak komme inn i vurderingen. Altså hvor lenge barnet har bodd hos fosterforeldrene, hvor gammel barnet var da det ble plassert, og hvor sterk tilknytning er mellom barnet og fosterforeldrene. Utvalget sa i NOU 2005:9;

”Fylkesnemndsutvalget mener at omstendighetene kan tilsi at fosterforeldre unntaksvis kan gis partsrettigheter i slike tilfeller, i alle fall hvis den foreslåtte samværsordning medfører store endringer i et etablert fosterforhold. Imidlertid vil fosterforeldre rent faktisk få uttale seg i de fleste saker hvor det skal tas viktige avgjørelser for deres fosterbarn, da det er naturlig å avhøre dem som vitner.”⁹⁰

Også retningslinjer for saksbehandling i barneverntjenesten⁹¹ sier at fosterforeldrene unntaksvis vil kunne være parter i saker om samvær mellom barnet og dets biologiske foreldre, og at det kan for eksempel være hvis samværet ”i stor grad berører fosterfamiliens praktiske gjennomføring av dagliglivet”.

Fosterforeldrene kan altså få partstatus i visse tilfeller når det gjelder vedtak om samvær. Men som utvalget sier vil ofte fosterforeldrene bli hørt som vitner i saker som dette, og får da rent faktisk uttalt seg. Fosterforeldrene vet også ansvaret og oppgavene de påtar seg når de inngår avtale om å bli fosterhjem. De vet at de ikke får foreldreansvaret, og at de biolo-

⁸⁹ Ot.prp.nr.76 (2005-2006) s.46

⁹⁰ NOU 2005:9 s.53

⁹¹ Retningslinjer om saksbehandling i barneverntjenesten 01.11.95 (Q-1995-1036) pkt.2.2.3

giske foreldrene har rettigheter i forhold til barnet og samvær. Men det kan bli slik at fosterforeldrene innser at de blir mer knyttet til barnet, og at situasjonen rundt barnet er mer komplisert og vanskelig enn de trodde at det skulle bli. Det kan være at de ser sider ved barnet, og hvordan barnet reagerer når det har hatt samvær med foreldrene, slik at de mener at det beste for barnet vil være å avslutte alt samvær. Og det finnes selvsagt mothensyn mot at fosterforeldrene skal ha mange partsrettigheter i dette tilfellet. I noen tilfeller kan det være store samarbeidsproblemer mellom fosterforeldre og biologiske foreldre, og fosterforeldrene kan i beste mening mene at barnet ikke har godt av samvær, men det er kanskje ikke alltid at det er det beste for barnet heller. Altså kan hensynet til at biologiske foreldrene ikke skal bli motarbeidet for mye ved at fosterforeldre har partstatus, slik at deres rett til samvær blir innskrenket for mye av at fosterforeldrene har partstatus, og alle partsrettigheter som dermed følger med. Omsorgsovertakelsen og fosterhjemsoppholdet er som utgangspunkt midlertidig og fosterforeldrene må være klar over at samvær bidrar til tilknytning mellom barnet og biologiske foreldre.

Fosterforeldrene kan altså også her få tilkjent partsrettigheter, dersom tilknytningen mellom barnet og fosterforeldrene er meget sterk, og samværsvedtaket påvirker fosterforeldrenes hverdag i så stor grad at den blir vanskeliggjort.

4.5 Fosterforeldres rett til samvær med tidligere fosterbarn

Når et fosterbarn av ulike grunner flytter fra fosterforeldrene kan det i mange tilfeller være slik at fosterforeldrene ønsker videre samvær og kontakt med fosterbarnet. De kan over den tiden barnet har levd hos fosterforeldrene opparbeidet god kontakt og tilknytning til hverandre. Og selvsagt kan det oppstå nære bånd, og en sterk omsorgsfølelse mellom barnet og fosterforeldrene. Fosterforeldrenes mulighet for å få samvær med tidligere fosterbarn må vurderes med utgangspunkt i barnevernloven § 4-19, slik som alt annet samvær med barn som er under barnevernets omsorg. Det følger av forarbeider og rettspraksis at for å få rett til å få spørsmålet om samværsrett behandlet må en ha partstatus. Så spørsmålet er derfor om fosterforeldrene kan ha partstatus i slike tilfeller.

Utgangspunktet for fosterforeldres rett til samvær med tidligere fosterbarn må tas i barnevernloven § 4-19 tredje ledd eller fjerde ledd. Etter ordlyden i bestemmelsens tredje ledd er det her snakk om samværsrett for andre som *før omsorgsovertakelsen* har hatt den daglige omsorgen for barnet. Det kan typisk være besteforeldre eller andre familiemedlemmer som barnet har bodd hos i stedet for hos foreldrene. Omsorgsovertakelsen det er snakk om her er nettopp omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12. Fosterforeldrene har derimot hatt den daglige omsorgen for barnet etter omsorgsovertakelsen, men de har nå likevel mistet den daglige omsorgen for barnet igjen. Så etter bestemmelsens ordlyd kan det synes som fosterforeldre her ikke har noen rett til samvær.

Dersom vi går litt videre og ser på forarbeidene til bestemmelsen⁹² sier disse nettopp det samme, at tredje ledd er for personer som har hatt daglige omsorgen, og fungert som omsorgspersoner for barnet forut for omsorgsovertakelsen. Retningslinjer for fosterhjem⁹³ sier ikke noe om denne situasjonen. Det gjør heller ikke retningslinjer for saksbehandling i barnevernssaker⁹⁴.

Men forarbeidene⁹⁵ sier også at utgangspunktet bør være slik at;

”bare personer som kan dokumentere en nær tilknytning til barnet skal kunne kreve at fylkesnemnda tar stilling til spørsmålet om samvær.”

Forarbeidene presiserer også at det trenger ikke bare være personer som barnet er i slekt med som kan få rett til behandling av samværsspørsmål men nettopp også andre som barnet har nær tilknytning til. Hensynet til barnets beste skal være det bærende hensyn ved vurderingen, og et viktig hensyn bak bestemmelsen er at barnet kan opprettholde kontakten til person som står det nær.

⁹² Ot.prp.nr.76 (2005-2006) s.125-126

⁹³ Retningslinjer for fosterhjem 15.07.04 (Q-2004-1072 B)

⁹⁴ Retningslinjer om saksbehandling i barneverntjenesten 01.11.95 (Q-1995-1036)

⁹⁵ Ot.prp.nr.76 (2005-2006) s.45-46

Dette er hensyn som kan tale for at også tidligere fosterforeldre som barn har en særlig nær tilknytning til også burde ha en mulighet for å få tilkjent samvær. Men som vi har sett er ikke denne bestemmelsen ment på forhold knyttet etter omsorgsovertakelsen. Og dersom barnet har vært i mange fosterhjem uten mye hell vil det kunne være for mange personer som ønsker samvær med barnet, og det vil kunne være vanskelig å begrunne at noen av dem får samvær og noen ikke. Likevel taler ordlyden sterkt for at tredje ledd ikke kan anvendes.

I kjennelse fra Borgarting lagmannsrett RG-2007-1525 tok lagmannsretten stilling til tidligere fosterfars krav på partsstatus i sak om samvær med tidligere fosterbarn. Han fikk ikke partsstatus i denne saken. Det var uklart i denne kjennelsen hvilken bestemmelse fosterfaren forankret sitt krav i, var det barnevernloven § 4-19 tredje ledd eller fjerde ledd? Om dette uttalte lagmannsretten:

”Ordlyden i de to bestemmelsene kunne isolert sett tilsi at de oppstiller ulike krav til tilknytning til barnet for å få status som part, jf at bare fjerde ledd angir krav om ’nær tilknytning’. Lovforarbeidene foran viser imidlertid at departementet generelt uttalte om begjæring om samværsrett fra ’andre enn foreldrene’ at ’bare personer som kan dokumentere en nær tilknytning til barnet skal kunne kreve at fylkesnemnda tar stilling til spørsmålet om samvær’. Spørsmålet er om A har dokumentert slik tilknytning til B.”

Her ser vi altså at hovedspørsmålet blir om de som ønsker å fremme krav om samvær får partsstatus og rett til å fremme kravet bare dersom de kan dokumentere en ”nær tilknytning” til barnet. Denne dommen kom altså etter lovendringen i 2006 av ordlyden i barnevernloven § 4-19 tredje og fjerde ledd, hvor formålet var å innsnevre den personkrets som skulle kunne kreve samvær. Lagmannsretten mente altså her at tidligere fosterforeldres krav om samvær kan vurderes etter om en person har partstatus etter barnevernloven § 4-19, og at det er den nære tilknytningen som er avgjørende om de har rett til partsstatus.

Hva med barnevernloven § 4-19 fjerde ledd? Kan fjerde ledd anvendes når tidligere fosterforeldre ønsker samvær med barnet? Fjerde ledd oppstiller to kumulative vilkår. For det første må det være en ”nær tilknytning” mellom barnet og den som krever samvær. For det andre må enten en av foreldrene til barnet være død, eller det må være slik at en eller begge

av foreldrene ikke har rett til samvær, eller de har bare fått ”svært begrenset rett til samvær”. Noe som er litt uklart i forarbeidene⁹⁶ er nettopp hvilken vurdering de mener skal legges til grunn etter hvilket ledd, men departementet uttaler at for andre enn barnets tidligere omsorgspersoner skal adgangen til samvær være begrenset til tilfeller hvor barnets foreldre er døde eller ikke har samvær. Dette tyder på at det er fjerde ledd som kan hjemle fosterforeldrenes rett til samvær.

Rt.2011 s.1601 ble spørsmålet om en tidligere fostermor hadde partstatus i forhold til et vedtak om samvær mellom barnet og henne. Denne dommen ble vurdert etter lovendringen i 2006 og viser således hvordan høyesterett har tolket den nye bestemmelsen. Det var i denne avgjørelsen dissens, 4-1. Førstvoterende i denne saken begynte med å se på situasjonen før lovendringen i 2006. Og viste til at fylkesnemnda tidligere hadde en ”vilkårsløs adgang til å bestemme at ’andre enn foreldrene skal ha rett til samvær med barnet’. Førstvoterende viste så til forarbeidene til lovendringen⁹⁷ hvor det går frem at departementet ønsket å innsnevre hvem som skal kunne kreve samvær med barnet.

Deretter sier førstvoterende at barnevernloven § 4-19 tredje ledd ikke kan komme til anvendelse fordi det er ganske klart gjennom ordlyden og etter forarbeidene at dette leddet i bestemmelsen er rettet mot de personer som har hatt nær tilknytning til barnet før omsorgsovertakelsen. Videre sier førstvoterende at derimot barnevernloven § 4-19 fjerde ledd må kunne anvendes, men selvsagt bare dersom vilkårene i denne er oppfylt. Så går førstvoterende inn og ser på om fosterforeldre faller inn under den personkrets bestemmelsen kan omfatte og uttalte at bestemmelsen ikke kunne forstås slik at den avskærer visse persongrupper fra å kunne få partsstatus. Dersom fosterforeldrene oppfyller vilkårene i fjerde ledd kan de få prøvet krav om samværsrett. De biologiske foreldrenes mening om hvorvidt fosterforeldrene skal ha samværsrett eller ikke har ikke betydning for deres partstatus, men kan ha betydning når det skal konkret vurderes om de skal ha samværsrett. Førstvoterende

⁹⁶ Ot.prp.nr.76 (2005-2006)

⁹⁷ Ot.prp.nr.76 (2005-2006) s.44

viste også til den ovenfor omtalte lagmannsrettsavgjørelsen RG-2007-1525, og konkluderte etter dette med at fosterforeldre kan falle inn under den personkrets som barnevernloven § 4-19 fjerde ledd omfatter.

Spørsmålet var etter det om det forelå en ”nær tilknytning”. Førstvoterende la til grunn at ved fastleggingen av partsstillingen er det ”tilknytningen på domstidspunktet som er avgjørende”, og utgangpunktet skal tas i objektiver momenter som belyser tilknytningen mellom barnet og fosterforeldrene. Videre presiserte førstvoterende at man ikke skal gå for dypt inn i kvaliteten på tilknytningen, fordi det skal gjøres når samværsspørsmålet skal realitetsbehandles. Det er altså nok bare å konstatere en nær tilknytning som gir partstatus, for å kunne fremme krav om samværsrett.

Fosterforeldre kan altså i visse tilfeller kreve samværsrett med tidligere fosterbarn behandlet etter barnevernloven § 4-19 fjerde ledd. Det må altså foretas en konkret vurdering av om fosterforeldrene etter objektive momenter har en ”nær tilknytning” til det tidligere fosterbarnet. Da vil fosterforeldrene få partstatus etter barnevernsloven § 4-19 fjerde ledd, og vil kunne bringe kravet om samvær inn for domstolene til realitetsvurdering. Det er altså først under realitetsvurderingen at den dypere og grundigere vurderingen av tilknytningen skal foretas, og om det således er til det beste for barnet at det blir samvær med tidligere fosterforeldre.

I den mer inngående vurderingen av tilknytningen vil sentrale momenter være, slik som ved de foran nevnte tvangsvedtak hvor fosterforeldrene kan få tilkjent partsstatus, hvor lenge fosterhjemsplasseringen bestod, er det snakk om biologisk fosterhjem, for disse vil ofte av naturlige årsaker ha en sterkere tilknytning enn ukjent fosterhjem, hva var årsaken til at fosterhjemsplasseringen opphørte, hvordan reagerte barnet på flyttingen/opphøret av plasseringen, hva ønsker barnet selv, hvordan reagerer barnet på å ikke få være sammen med de tidligere fosterforeldrene sine.

Det må også minnes om at det er et vilkår at en eller begge av de biologiske foreldrene har begrenset eller ingen samvær med barnet. Dette er nettopp av hensyn til barnet fordi det kan være en påkjenning og stadig måtte forholde seg til og opprettholde en tilknytning til veldig mange personer.⁹⁸ Og hovedregelen er at foreldrene skal ha samvær med barnet sitt når omsorgsovertakelse er foretatt. Fosterforeldrenes rett til samvær skal altså ikke gå ut over foreldrenes rett til samvær med barnet sitt.

4.6 Partsstatus i tvangsvedtak om adopsjon etter barnevernloven § 4-20

Når et barn skal adopteres må man ha adopsjonsbevilgning. Bevilgningen utstedes av barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet⁹⁹. Dersom et barn skal adopteres må vilkårene for adopsjon i adopsjonsloven være oppfylt. Etter adopsjonsloven § 7 kreves samtykke fra de med foreldreansvaret. Dette vil i de fleste tilfeller være de biologiske foreldrene. Likevel kan det etter adopsjonsloven § 1 andre ledd gis adopsjonsbevilling uten at vilkårene i adopsjonsloven skal prøves, og det er i de tilfeller hvor fylkesnemnda har fattet endelig vedtak etter barnevernloven § 4-20 annet og tredje ledd.

Barnevernloven § 4-20 regulerer fosterforeldres mulighet for adopsjon av fosterbarnet når de biologiske foreldrene ikke samtykker til adopsjon. Det vil være et meget inngripende og helt varig inngrep i foreldrenes liv, noe som krever strenge vilkår og streng vurdering¹⁰⁰.

Etter bestemmelsens første ledd kan fylkesnemnda frata foreldrene foreldreansvaret. Dersom foreldreansvaret er fratatt foreldrene kan fylkesnemnda gi samtykke til adopsjon i stedet for foreldrene, jf barnevernloven § 4-20 andre ledd. Vilårene for å kunne vedta tvangsadopsjon følger av barnevernloven § 4-20 tredje ledd og består av fire kumulative vilkår.

⁹⁸ Ot.prp.nr.76 (2005-2006) s.45

⁹⁹ Adopsjonsloven § 1

¹⁰⁰ Jf. legalitetsprinsippet og EMK art.8

Det første vilkåret er at det må regnes som sannsynlig at foreldrene aldri vil kunne gi barnet den omsorgen det trenger, eller at barnet har fått en slik tilknytning til mennesker og miljø der det er. Det siste alternativet er stor grad den samme vurderingen som etter barnevernloven § 4-21 når tilbakeføring likevel ikke skal skje, og i Kari Ofstad og Randi Skar ”Barnevernloven med kommentarer”¹⁰¹ kommer det frem at dersom vilkårene for å opprettholde omsorgsovertakelsen til stedet vil vilkåret i tredje ledd litra a også være oppfylt. Forarbeidene¹⁰² nevner at typiske tilfeller hvor det vil være sannsynlig at biologiske foreldre ikke varig vil mangle omsorgsevnen er hvor de er ”sinnslidende, tilbakestående, eller sterkt belastet med rusmisbruk eller kriminalitet”. Forarbeidene¹⁰³ sier også at det ved vurderingen av adopsjonssamtykke er en vurderingen av fremtiden som skal foretas, og ikke den aktuelle situasjon som etter barnevernloven § 4-21. Det andre vilkåret i tredje ledd litra b er at adopsjonen må være til barnets beste, noe som uansett måtte ha vært med i vurderingen etter barnevernloven § 4-1. Tredje ledd litra c stiller opp som vilkår at adoptivsøkerne må ha vært barnets fosterforeldre og må ha vist seg skikket til å oppdra barnet. Loven gir ikke nærmere beskrivelse av hva som ligger i dette, men man kan tenke seg en vurdering som ligger opp mot omsorgsovertakelse, dersom fosterforeldrene ikke oppfyller det konkrete barnets omsorgsbehov vil de ikke være skikket, ettersom det skal være til barnets beste å bli hos fosterforeldrene. Siste og fjerde vilkåret i tredje ledd litra d er at vilkårene for å innvilge adopsjon etter adopsjonsloven er tilstede.

Bestemmelsen sier ingenting om fosterforeldrenes rett til partstatus, det gjør heller ikke andre bestemmelser i barnevernloven eller adopsjonsloven. Når det gjelder forarbeidene er de også tause om fosterforeldrenes partstatus når det gjelder adopsjon. Her vil altså utgangspunktet i forvaltningsloven § 2 første ledd litra e gjelde. Og i denne sammenhengen

¹⁰¹ Kari Ofstad og Randi Skar, Barnevernloven med kommentarer 4.utgave, s.171

¹⁰² Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.53

¹⁰³ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.113

kan fosterforeldrene søke om å få adoptere, og vedtaket vil være rettet direkte mot dem. De vil altså være part i dette tilfellet. Dette presiseres også i retningslinjer for adopsjon¹⁰⁴.

¹⁰⁴ Retningslinjer for saksbehandling ved søknad om innenlands- og utenlandsadopsjon 03.12.02 (Q-2002-1045) pkt.6.2

5 Kan en utvidet rettstilling for fosterforeldrene bidra til ”barnets beste”?

5.1 Innledning

Fosterforeldrene kan ønske seg rettigheter og muligheter til å påvirke fosterbarnets situasjon i flere tilfeller. Fosterforeldrene har påtatt seg en oppgave som de i utgangspunktet skal være klar over at kan være stor og omfattende. De kan ha masse kjærighet og omsorg å gi til fosterbarnet, og et håp om at fosterbarnet skal få det veldig bra, men av ulike grunner er det likevel noen ganger plasseringen ikke fungerer som ønskelig. Det er også fosterhjemsplasseringer som fungerer veldig bra, og som blir langvarige. Fosterforeldre og fosterbarnet kan etablere en sterk og nær tilknytning, og ser etter hvert på hverandre som ”ekte familie”. Det vil selvsagt også eksistere tilfeller i alle mellomstillinger mellom disse to ytterpunktene. I denne delen av oppgaven vil jeg se på om reglene burde vært noe annerledes, slik at fosterforeldrene lettere kan forutberegne sin rettstilling i slike typiske situasjoner som kan oppstå i løpet av fosterhjemsplasseringen. Og jeg skal forsøke å se på om disse reglene virkelig er blitt utformet med barnets beste for øyet.

Hensynet til forutberegnelighet, er som sagt, meget viktig på legalitetsprinsippets område. Men det er selvsagt ikke praktisk mulig å ha et regelsett bestående av bare fullstendig klare og faste regler uten noen form for skjønn og vanskelige konkrete vurderinger. Det kan, som vi har sett, oppstå utallige ulike situasjoner på grunn av alle ulike individer og forutsetningene disse individene har. Alle disse ulikhetene som kan oppstå er nærmest umulig for lovgiver å forutse på lovgivningstidspunktet. Dette støttes også av hensynet til likhet for loven, nemlig at like tilfeller bør behandles likt, og ulike tilfeller bør behandles ulikt. Dersom alle rettsreglene var helt konkrete og besto utelukkende av faste vilkår, uten noen form for konkrete vurderinger av situasjonen og utfallet, ville det vært mange som følte seg urettferdig behandlet. I tillegg kommer selvsagt hensynet til barnets beste inn med stor styrke på dette området, og prinsippet skal *alltid* vurderes i avgjørelser som angår barn.

Barna som her skal stå i hovedfokus er også individer med forskjellige egenskaper, forutsetninger og bakgrunn. De er individer med så mange ulike meninger, ønsker, drømmer og håp uansett hvor de kommer fra. Det er altså mangfoldet av individer, situasjoner og mulige utfall av disse situasjonene som gjør det umulig med fullstendig klare og konkret utformede regler. Det er også viktig å huske på barnets egen bestemmelsesrett og uttalerett, som gradvis kommer til med alderen.¹⁰⁵

Barnevernrettensområde er et område hvor man må foreta mange og vanskelige konkrete helhetsvurderinger, og det utfordrer forutsigbarheten til de berørte borgerne. Likevel bør man kanskje kunne nærme seg idealet om størst forutsigbarhet for borgerne så mye det er mulig uten at det går utover likhetshensynet? Kanskje er nettopp derfor hyppige endringer i lovverket fornuftig, som en følge av samfunnsutviklingen og rettsutviklingen ellers, og den erfaring på området som bygges opp over tid? Hvem er egentlig best egnet til å ta avgjørelser på fosterbarnets vegne? Hvem er de beste til tale for barnet hvor barnet selv ikke kan tale for seg? Kan det være til det beste for fosterbarnet at fosterforeldrene fatter flere avgjørelser på fosterbarnets vegne? Kan det være til det beste for fosterbarnet at fosterforeldrene har en utvidet generell rett til partstatus i slike tvangsvedtak som gjennomgått i denne oppgaven? Dette er spørsmål jeg skal forsøke å se nærmere på i dette punktet av oppgaven.

5.2 Til det beste for barnet med en utvidelse av fosterforeldrenes bestemmelsesrett?

Utgangspunktet at fosterforeldrene har bestemmelsesrett når det kommer til helt daglige avgjørelser i hverdagen er greit og naturlig. Det som kan være vanskeligere å forstå er denne tredelingen av bestemmelsesretten som skjer ved omsorgsovertakelse, og det vanskeligste er hvilke avgjørelser som ligger til barnevernet å avgjøre. De avgjørelser som barnevernet konkret skal avgjøre om de skal avgjøre eller om de skal delegere til fosterforeldrene å avgjøre, kan det være vanskelig for fosterforeldrene å forstå hvilke er, og det kan være for-

¹⁰⁵ Barnevernloven § 6-3, barneloven §§ 31-33, Barnekonvensjonen art.12

virrende for fosterbarna. Spesielt dersom det dreier seg om eldre barn som vet og forstår at fosterforeldrene ikke har full bestemmelsesrett, og bruker dette mot fosterforeldrene sine i ulike situasjoner.

Men dersom fosterforeldrene får all bestemmelsesrett kan de biologiske foreldrene føle at de har mistet all rett som foreldre for barnet sitt, og det kan også stride mot retten til familieliv og privatliv etter EMK art.8. Dette kan igjen skape en større frykt for barneverntjenesten hos foreldre. Slik at foreldre som trenger hjelp ikke tør å involvere barneverntjenesten i frykt for å ”miste barnet sitt helt”. Men samtidig vil det her være snakk om avgjørelser som barneverntjenesten allerede kan ta, og disse er fratatt de biologiske foreldrenes bestemmelsesrett ved omsorgsovertakelsen.

Det er først og fremst fosterforeldrene som har daglig kontakt med barnet, som ser barnets behov og utvikling. Det kan derfor føles vanskelig for dem og ikke kunne få ta avgjørelser som de ser på som til det beste for fosterbarnet. Det kan føre til en vanskeliggjøring av hverdagen og samarbeidet dersom fosterforeldrene må forhøre seg med barnevernet om alt. Samtidig som avgjørelsene kan skape mer unødvendig arbeid for barneverntjenesten.

”Skal fosterbarnet få lov til å reise på tre ukers ferie til Spania med venninnens familie?” Dersom et barn bor hos sine biologiske foreldre og de har omsorgen, er det bare de som diskuterer dette og finner ut at det kan hun få lov til. ”Hun er gammel og moden nok til det nå. Vi har så god kontakt med denne familien så vi er ikke bekymret for at det skal skje noe de ikke skal kunne takle. Vi stoler på dem.” Akkurat slik kan også fosterforeldrene føle og mene i en slik situasjon, men de kan ikke fatte denne beslutningen. Så hva om da barnevernet sier nei? De mener at barnet ikke er klar for å være med denne familien i tre uker. Men både fosterbarnet og fosterfamilien føler at dette kunne gått bra.

Det at barneverntjenesten sitter med den faglige kompetansen om barnets situasjon og at barneverntjenesten skal kunne ha tilstrekkelig innsyn i fosterbarnets utvikling og fosterhjemsplasseringen taler likevel for at fosterforeldrene ikke automatisk skal kunne overta

alle avgjørelser som ikke lenger ligger hos de biologiske foreldrene. Også det faktum at denne omsorgssituasjonen i utgangspunktet bare er midlertidig taler mot at fosterforeldrene skal ha for mye bestemmelsesrett. Men det kan likevel være at barneverntjenesten ikke forstår barnet like godt som fosterforeldrene gjør. I tillegg kan noen barn ha opparbeidet en motvillighet til barneverntjenesten. Spesielt dersom barnet har bodd hos fosterforeldrene i lang tid og de har opprettet en særlig nær tilknytning til dem taler for at fosterforeldrene og barnet sammen kan kunne fatte alle avgjørelser som ikke lenger tilligger de biologiske foreldrene. Fosterforeldrene skal være barnets omsorgspersoner, barnet skal kunne føle omsorg, tilknytning og trygghet i forhold til sine omsorgspersoner i alle situasjoner, uten at det skal foreligge omstendigheter som medfører usikkerhet og følelse av at alt er midlertidig.

I 2010 ble adopsjonsloven endret ved at den fikk en ny bestemmelse om besøkskontakt mellom biologiske foreldre og barnet etter at barnet var adoptert. I forarbeidene til endringsloven¹⁰⁶ uttaler departementet at formålet var ”å sikre barnet en stabil og forutsigbar oppvekstsituasjon” og slik at de samtidig kunne ha noe kontakt med sitt opphav. Det som gjør dette interessant i denne sammenhengen, er at det her har blitt funnet frem til en mellomløsning, som skal ivareta hensynet til barnet, hensyn til fosterforeldrene og hensyn til biologiske foreldrene.

Kan det være mulig å finne frem til en liknende mellomløsning også når det gjelder bestemmelsesretten overfor avgjørelser angående barnets liv? Kanskje at fosterforeldrene etter en bestemt tid får kompetansen til å fatte alle avgjørelser som ikke hører inn under det begrensede foreldreansvaret etter omsorgsovertakelse?

¹⁰⁶ Prop. 7 L (2009-2010) s.26

5.3 Til det beste for barnet med en generell rett til partstatus for fosterforeldrene?

Når omsorgsovertakelse blir vedtatt etter barnevernloven § 4-12, skal det bli gjort etter en streng vurdering. Mildere inngrep skal alltid forsøkes først, med mindre det er åpenbart nytteløst. Så når det først blir vedtatt omsorgsovertakelse har barnets foreldre misligholdt sin oppgave som omsorgsperson. Foreldrene har brukt sin sjanse, og har krenket barnet sitt. Spørsmålet er derfor om de da fortsatt skal ha så store rettigheter ovenfor barnet sitt, som de har gjennom det biologiske prinsipp. Hva med fosterforeldrene som åpner hjemmene sine, og i de fleste tilfeller følelsene sine, og påtar seg omsorgsoppgaven for det barnet? Skal de ha mye mindre rettigheter enn de som har misligholdt sin oppgave som omsorgsperson? Skal det biologiske prinsipp stå så sterkt i norsk rett at andre viktige hensyn og prinsipper, slik som ”barnets beste” kanskje egentlig må vike når disse står mot hverandre?

Også når det gjelder generell partstatus for fosterforeldrene vil de biologiske foreldrene sterkere enn etter dagens regler kunne føle at barnet deres blir tatt fra dem, og dermed få en økt redsel for å komme i kontakt med barnevernet. Det kan igjen være negativt for hensynet til barnets beste. Foreldrene tør ikke å komme i kontakt med barnevernet i frykt for at barnet blir plassert i fosterhjem, og dermed miste all sin foreldrerett til fosterforeldrene.

Det er viktig at de biologiske foreldre ikke skal miste all sin rett, for de er også mennesker som kan ha vært i en meget vanskelig situasjon, og mennesker gjør feil. Men feil med livet til sitt eget barn er meget alvorlig. Det er store forskjeller mellom tilfeller, fra de tilfeller hvor biologiske foreldre trenger hjelp, hvor de ikke klarer å hjelpe barnet sitt selv uansett hvor mye de forsøker, og til de foreldrene som ”ikke gidder”, de som er onde og gjør utilgivelige og uunnskyldelige ting mot sitt eget barn, men når omsorgsovertakelse har skjedd og plasseringen har vart over lang tid er det ofte klart at omsorgsovertakelsen var riktig. Det er også allment kjent at det er en sterk påkjenning for barn at de separeres fra det kjente og flyttes til noe nytt, og flytting og separasjon bør innskrenkes til det minste, altså også når det gjelder separasjon fra fosterforeldrene. Dette taler for at fosterforeldrene burde ha en større mulighet til å kunne hindre at barnet unødvendig blir flyttet fra dem.

Dersom fosterforeldrene automatisk fikk partstatus i vedtak som omhandler fosterbarnet vil fortsatt ikke foreldreansvaret være fratatt de biologiske foreldrene, med mindre dette har blitt fratatt dem etter barnevernloven § 4-20. Det er heller ikke tale om adopsjon. Mulighetene er altså fortsatt åpne for at barnet kan tilbakeføres til foreldrene, og de kan fortsatt ha samvær og kontakt etter barnevernloven § 4-19. Partsstatus for fosterforeldrene etter barnevernloven er ikke entydig med at de dermed skal bestemme alt som skal skje med barnet, hvor det skal bo, om det har det best slik eller slik. Det kan bare skje ved adopsjon og at de dermed får foreldreansvaret. Men ved partsrettigheter i saker som gjelder fosterbarnet får fosterforeldrene en større mulighet til å kunne påvirke til det de mener er det beste for barnet. Så er det likevel som før, barnevernstjenesten, fylkesnemnda eller domstolene som til syvende og sist skal avgjøre hva som er det til det beste for barnet i et gitt tilfelle.

Fosterforeldrene kan ofte bli sittende med store spørsmål rundt vedtak fordi de ikke har rett til innsyn, ikke rett til veiledning på samme måte som parter har. Og noen ganger får de kanskje ikke beskjed før for eksempel barnet skal flyttes. Dersom fosterforeldre får flere rettigheter og partstatus vil kanskje flere familier påta seg den store oppgaven det er å være fosterhjem. Mange vil nok kunne tenke at det kan bli en for stor påkjenning dersom de påtar seg ansvaret for et barn, tar det inn i hjemmet og familien, blir glad i det og føler seg som barnets foreldre over mange år, ønsker det beste for barnet og ”plutselig” skal barnet flytte fra dem uten at de har så mye de skulle sagt.

5.4 Sammenlikning med foreldres rettigheter ved samlivsbrudd

Lena R. L Bendiksen tok opp i ”Barn i langvarige fosterhjems plasseringer – foreldreansvar og adopsjon” at mange av bestemmelsene i barneloven om bestemmelsesrett for foreldrene kan sammenliknes med situasjonen ved omsorgsovertakelse. Samlivsbrudd mellom biologiske foreldre reiser mange like problemstillinger i forhold til barna som kan oppstå når et barn er plassert i fosterhjem. Hvem skal ha bestemmelsesretten i hverdagen? Hvem skal ha den daglige omsorgen?

Barneloven § 37 bestemmer at den barnet bor sammen med skal kunne avgjøre om barnet skal gå i barnehage, hvor i landet barnet skal bo, og fatte andre avgjørelser som dette. Men det gjelder bare dersom begge foreldrene har foreldreansvaret. Kunne dette vært en løsning for situasjonen når et barn blir plassert i fosterhjem, at fosterforeldrene og de biologiske foreldrene begge får foreldreansvaret? Slik at situasjonen blir lik som når biologiske foreldre bor hver for seg og barnet bor hos en av dem. Spørsmålet her blir om dette ivaretar hensynet til barnets beste, som alltid skal være det viktigste, hensynet til de biologiske foreldrene og fosterforeldrene.

Når man har sett at fosterhjemsplasseringen fungerer og barnet har det godt, utvikler seg bra og trives i sitt nye hjem og sin nye familie kunne fosterforeldrene få delt foreldreansvar med foreldrene? Ettersom utgangspunktet i norsk rett er at barna skal vokse opp hos sine foreldre og det sees på som til barnets beste at de faktisk gjør det taler det for at det vil være noe drastisk å gi fosterforeldrene del i foreldreansvaret etter bare kort tid. Det kan også bli rotete, og skape samarbeidsproblemer dersom to familier skal kunne bestemme de samme tingene. Dessuten ville dette bli for nærme bestemmelsen om adopsjon og fratakel- se av foreldreansvaret etter barnevernloven § 4-20, da denne også skal brukes i tilfeller hvor det er rimelig klart at det er til det beste for barnet å bli hos fosterforeldrene.

Også når det gjelder vurderinger rundt fosterforeldrenes partsstatus kan det trekkes sammenlikning til de rettsspørsmål som oppstår ved samlivsbrudd mellom biologiske foreldre, hvem av foreldrene har partstatus? Barneloven § 56 gir begge foreldrene mulighet til å reise sak ved uenigheter rundt hvem som skal ha foreldreansvaret, hvor barnet skal bo fast og hvordan samværet skal være. Her er det altså ikke en forutsetning at man må ha foreldreansvaret for å være part, nettopp fordi dette kan være tvistespoørsmålet. Fosterforeldre har heller ikke foreldreansvaret, men som vi har sett, derimot aldri automatisk partsstatus uten en streng konkret helhetsvurdering. Men fosterforeldre kan over den tiden barnet har bodd hos dem ha opprettet en like god kontakt og tilknytning til barnet som dets omsorgspersoner, som biologiske foreldre har.

Det viser seg altså at det ikke er noe betydelig forskjell på forholdet mellom biologiske foreldre og barn og forholdet mellom adoptivforeldre og barn¹⁰⁷, fordi det er tilknytningen mellom barnet og omsorgspersonene som er avgjørende, ikke de biologiske båndene. I tilfeller hvor barn blir plassert i fosterhjem som spedbarn, eller småbarn vil hverdagen i fosterhjemmet være det eneste de kjenner til, og tilknytningen til fosterforeldrene kan da bli like sterk som den hadde vært til sine biologiske foreldre.

Dessuten kan en tenke seg at EMK art.8 også beskytter familielivet i fosterfamilien. Det EMK art.8 beskytter er det etablerte familielivet slik at inngrep i dette bare kan skje på visse vilkår. Det kan også gjelde fosterfamilien ettersom de tar til seg et barn og gjør det til en del av sin familie. Hjemmel til inngrep finnes i barnevernloven, men fosterforeldrene burde kanskje også ha en rett til å være part? Dersom en etter lang tid skal bryte inn og skille denne etablerte familien skulle det tale for at fosterforeldrene skal ha mulighet til å tale for seg og fosterbarnet som ikke kan tale for seg selv, få informasjon og inneha de alle de andre partsrettighetene etter forvaltningsloven.

5.5 Tydeliggjøring i loven – en mulig løsning?

Utvalget i NOU 2012:5 anbefaler også at det skal fastsettes en toårsfrist i barnevernloven § 4-21 første ledd. Altså at når barnet har bodd i fosterhjemmet i to år skal tilknytningen til fosterhjemmet og fosterforeldrene automatisk vurderes i alle tilbakeføringssaker.¹⁰⁸ Utvalget operer også med en anbefaling om at det for spedbarn fra null til 18 måneder bør tas stilling til adopsjonssak ikke senere enn et år etter plassering, og for små barn mellom 18 måneder til fire år foreslår at det tas stilling til adopsjon innen to år etter fosterhjemsplassering.¹⁰⁹ Dette viser at man hvert fall jo mindre barna er bør det tidlig etableres en fast og stabil oppvekstsituasjon for barnet, og ved adopsjon oppnår man nettopp dette ved at fos-

¹⁰⁷ NOU 2012:5 s.149

¹⁰⁸ NOU 2012:5 s.121-122

¹⁰⁹ NOU 2012:5 s.16

terforeldrene da blir barnets foreldre med fullt foreldreansvar, partsrettigheter som tilligger den som har foreldreansvaret.

Kanskje er, som utvalget i NOU 2012:5 foreslår, nemlig to år, en passende varighet av plasseringen for å kunne vite om denne plasseringen fungerer og om fosterforeldrene er egnet til også å få beslutningskompetansen som i dag tilligger barneverntjenesten ved omsorgsovertakelse. For å motarbeide at barneverntjenesten mister all kontroll og oversikt over fosterhjemsplasseringen kunne man også operere med andre bestemmelser om tilsyn, oppfølgingsmøter med barneverntjenesten, samarbeidsmøter og muligheter for å kunne forhøre seg og fortsatt samarbeide med barneverntjenesten om beslutninger dersom fosterhjemmet føler at de trenger det. Dette kan skrives inn i barnevernloven med vilkår som; om det etter to år i fosterhjemmet viser seg at plasseringen fungerer bra, og det er til barnets beste, overtar fosterforeldrene den bestemmelsesrett som til nå har ligget hos barneverntjenesten.

Kan vi tenke oss at noe liknende også kan brukes i saksbehandlingssammenheng? Kanskje kan det fastsettes en saksbehandlingsregel med toårsfrist for partstatus i barnevernloven? Altså slik at der hvor fosterhjemmet har bestått i to år får fosterforeldrene automatisk partstatus ved alle tvangsvedtak som omhandler dem? Slik at utgangspunktet blir at fosterforeldre automatisk er part i tvangsvedtak som ”berører” dem etter to år? Typisk vil det være vedtakene som jeg har gjennomgått tidligere vedtak etter barnevernloven §§ 4-17, 4-19, 4-20 og 4-21.

En løsning kan være å skrive inn denne toårsregelen i de enkelte paragrafer som hjemler tvangsvedtakene, slik at det blir klart og tydelig for fosterforeldrene hvor de har partstatus. Dermed følger det også av barnevernlovens § 7-24 at ”den private part” kan reise søksmål for tingretten, noe som da også vil være fosterforeldrene som part. Fosterhjemsavtalen kan kanskje også være stedet hvor partsrettighetene eller bestemmelsesretten etter to år kommer frem. Dette kan være fremgå av avtalen allerede før den underskrives ved plassering.

Etter to år vil en kunne ha gode forutsetninger for å vite om et fosterhjem fungerer eller ikke fungerer, og en slik frist vil også kunne sette noe press på barneverntjenesten til å følge med på, og gjøre noe med fosterhjem som ikke fungerer, nettopp fordi det da vil "lønne seg" å flytte barnet etter barnevernloven § 4-17 før det har gått to år slik at uegnede fosterforeldre ikke får partstatus. Dette kan også kunne føre til at fosterhjemmene vil få mer tilsyn, hjelp og veiledning til å få fosterhjemsplasseringen til å fungere. Og alt i alt vil dette kunne være til barnets beste. I tillegg er det viktig å presisere at de biologiske foreldrene ikke skal miste sin partstatus når fosterforeldrene får partstatus. Det biologiske prinsipp må kanskje innskrenkes noe slik at hensynet til barnets beste kan få større plass. Og kanskje må nettopp hensynet til å færreste mulig parter, nemlig idealet bare to i en sak, vike i dette tilfellet?

Det er sjelden fosterforeldrene kjenner til jussen og rettskildene slik utdannende jurister gjør, og slik rettighetene fremstår i dag kan de være vanskelig å forstå. Rettighetene fremkommer litt rotete her og der, noe i forarbeider, noe i retningslinjer og fosterforeldrene vet kanskje ofte ikke hvor de skal lete. Kanskje vet heller ikke saksbehandlere rettighetene til fosterforeldrene i et konkret tilfelle nettopp fordi vurderingen av om fosterforeldrene har partsstatus kan være kompleks og vanskelig. Er tilknytningen nær nok? Berører dette fosterforeldrene i så sterk grad at de bør sees på som part? Så det kan også være vanskelig å få veiledning fra barneverntjenesten. Dette er vanskelige vurderinger som "mannen i gata" kan ha vanskelig for å foreta. Det ser vi nettopp av at saker havner hos domstolene, det er vanskelige vurderinger. Som jeg fremhevet tidligere går det selvsagt heller ikke å ha fult ut håndfaste og konkrete regler på områder som har så mange forskjellige tilfeller og mennesker i så mange ulike situasjoner. Men kan man ikke tenke seg at mennesker som tar inn et barn i sitt private hjem, og gir barnet den omsorg og oppvekst det trenger, alltid vil føle at et tvangsvedtak som omhandler barnet vil berøre dem så sterkt at de ønsker en mulighet til å påvirke utfallet og de vil vite om de har den muligheten eller ikke.

Ved å fastsette en "årsgrense", for at fosterforeldrene skal få partsstatus, kan en unngå at det blir for mange parter og for stor prosess i flyttevedtak fra slike fosterhjem. En vil ofte

oppdage etter kanskje to år at fosterhjemmet ikke fungerer. Da får ikke disse fosterhjemmene partstatus og bruker ikke opp ressurser og tid ved å være en ”ekstra og unødvendig” part.

Noen fosterhjems plasseringer skal i utgangspunktet være kortvarige, slik som plassering i beredskapshjem. Her vil kanskje allerede et krav om fosterhjems plassering i mer enn to år, eller kanskje også en lenger frist hindre at fosterforeldre i beredskapshjem, som i utgangspunktet ikke skal være langvarige, får partsrettigheter. Så har vi biologiske fosterhjem, dette er biologisk familie som ofte har kontakt og kjennskap til barnet, barnets situasjon og foreldrene allerede før omsorgsovertakelsen og fosterhjems plasseringen. Her kunne det kanskje vært en mulig løsning å sette kravet om lengden av fosterhjemsoppholde kortere enn ved andre fosterhjem, men likevel burde man også her ha en frist fordi det kan være usikkert om fosterhjems plasseringen fungerer, selv om fosterhjemmet er biologisk familie.

Når vi ser på gjeldende rett er det muligheter for at fosterforeldrene kan få tilkjent partsstatus av fylkesnemnda. Så en minste mulighet ville hvert fall være å tydeliggjøre dette i loven, slik at fosterforeldrene selv lettere kunne lese seg til rettighetene. Men jeg mener det også vil kunne lette prosessene i slike vedtak og saker dersom man hadde klarere vilkår i loven på når fosterforeldrene får partstatus. Det kan for eksempel som jeg har nevnt opereres med en frist for hvor lenge fosterhjemmet må ha eksistert. Det kan også opereres med noe liknende vilkår som kommer frem av forarbeidene, nemlig at tilknytningen må være nær, eller sterk. For det finnes mange skjønnsmessige vilkår i norsk rett som fungerer, og vi vil som sagt aldri kunne ha et lovsett bestående bare av konkrete og håndfaste regler. Men partstatus for fosterforeldre må kunne tydeliggjøres og gjøres enklere for å lette både prosessen og forvirringen for fosterforeldrene uten at dette går utover de biologiske foreldrene.

Tiden er kanskje moden for å endre reglene om fosterforeldrenes rettstilling noe etter hvert som forskningen skrider frem og barnets egne rettigheter vokser frem. Slik at de biologiske foreldre ikke har så mye makt og rettigheter i tilfeller hvor de har gjort feil og viser at de

ikke er skikket til å ta vare på barnet sitt. Og at man kan åpne mer for at andre omsorgspersoner får flere rettigheter på linje med de som de biologiske foreldrene hadde.

6 Litteraturliste

Lover

Lov om barn og foreldre av 8. april 1981 nr. 7
Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker av 10. februar 1967
Lov om trdomssamfunn og ymist anna av 13.juni 1969 nr. 25
Lov om adopsjon av 28. februar 1986 nr. 8
Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100
Lov om pass av 19.juni 1997 nr. 82
Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa av 17.juli 1998 nr. 61
Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30
Lov om pasientrettigheter av 2. juli 1999 nr. 63
Lov om helsepersonell av 2. juli 1999 nr. 64
Lov om personnavn av 7.juni 2002 nr. 19
Lov om mekling og rettergang i sivile tvister av 17. juni 2005 nr. 90

Konvensjoner

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon
FNs konvensjon om barns rettigheter av 1989

Forskrifter

FOR-2003-12-18-1659

Forarbeider

NOU 2000:12
NOU 2004:6
NOU 2005:9
NOU 1977:35
NOU 2012:5
Ot.prp.nr.38 (1964-1965)

Ot.prp.nr.44 (1991-1992)
Ot.prp.nr.51 (2004-2005)
Ot.prp.nr.76 (2005-2006)
Ot.prp.nr.69 (2008-2009)
Prop. 7 L (2009-2010)
Prop. 106 L (2012-2013)
Innst.O.nr.80 (1991-1992)
Innst.O.nr.2 (2006-2007)

Rettspraksis

RG-2007-1525
LB-1995-02090
Rt.1982 s.1637
Rt.1993 s.1570
Rt.1994 s.610
Rt.1995 s.2000
Rt.1996 s.1684
Rt.2011 s.1601
Rt.2012 s.937

Praksis fra EMD

Adele-Johansen mot Norge av 7.august 1996

Retningslinjer/rundskriv

Retningslinjer til lov om barneverntjenester 01.11.95 Q-1995-1036 (Q-1036)
av 17. juli 1992

Retningslinjer for saksbehandling ved 03.12.02 Q-2002-1045 (Q-1045)
søknad om innenlands- og utenlandsadopsjon
og særlig om skjønnsutøvelse ved

innenlandsadopsjon

Retningslinjer til lov om barneverntjenester 15.07.04 Q-2004-1072 (Q-1072B)
av 17. juli 1992

Rundskriv til navneloven av 7. juni 2002 23.12.02 G-20/2002

Litteratur

Steinar Tjomsland	Barnevern og omsorgsovertakelse, 2.utgave
Oslo 2003. Kommuneforlaget AS
Njål Høstmælingen, Elin Saga
Kjørholt, Kirsten Sandberg (red.)	Barnekonvensjonen – barnsrettigheter i Norge,
Oslo 2008. Universitetsforlaget
Marie-Louise Holmstedt (red.)	Barnevern 2009-2011, Oslo 2009. Stray Vyrje
& Co DA Advokatfirma
Asbjørn Kjønstad (red.)	Barnevern, fylkesnemnder og rettsikkerhet,
1.utgave, 1. opplag 2002. Gyldendal Norske
Forlag AS
Lena R. L Bendiksen	Barn i langvarige fosterhjems plasseringer –
foreldreansvar og adopsjon, 2008, Fagbokfor-
laget Vigmostad & Bjørke AS
Knut Lindboe	Barnevernrett, 6.utgave, 2012, Universitetsfor-
laget
Jørgen Aall	Rettstat og menneskerettigheter, 2.utgave,
2.opplag, 2007, Fagbokforlaget

Kari Ofstad, Randi Skar

Barnevernloven med kommentarer, 4.utgave,
1.opplag 2004, Gyldendal Norsk Forlag AS

Nettsteder

www.barnevernet.no

www.fosterhjem.no

www.klokkergarden.no